

Vsak po svoje

Zdaj vemo, da smo na marsikaj, kar je bilo v začetku izvajanja reforme postavljeno kot aksiom, žal, že pozabili. Skoraj nobene izjeme še nismo odpravili, dodali pa smo jim že nove. Ustvarili smo ozračje, v katerem s pritiski, napetostjo in podobnim zahtevamo vsak svojo reformo. Enkrat ni prav, da uvažamo in bi spet radi hermetično zaprli naše meje, drugič bi radi, da bi država s prisilnimi ukrepi in intervencijami utirala pot za izvoz. Eden se razburja, ker ne sme kupovati cenejših vagonov v tujini, drugi bi rad zakon, s katerim bi mu za dolga leta zagotovili prodajo dražjih izdelkov. Tako vsak po svoje diktira reformi, namesto da bi reforma merila uravnala našo proizvodnjo, naše gospodarstvo in naše poslovno življenje. Očitno je, da je vse preveč izjem — za avtomobile, vagone, hladilnike in še marsikaj.

Komunist — 8. VIII. 1969

Trgujejo z izgubo

Odbor sindikalne organizacije kmetijsko industrijskega kombinata Kosmet — eksport v Prištini se je pred dnevi sestel, da bi ocenil dosedanja prizadevanja za razvoj podjetja in rezultate gospodarjenja. Ugotovitve članov vodstva te sindikalne organizacije pa so bile sila žalostne: lanska izguba kombinata je dosegla 31 milijonov novih dinarjev.

Ob rekonstrukciji tovarne olja v Uroševcu je podjetje uvozilo tudi blago široke potrošnje, pri čemer pa je bila zavoljo negativne razlike v ceni ustvarjena izguba v vrednosti 570.500 N-dinarjev. To pa ni vse: kilogram lakirane žice je kombinat kupoval v Italiji po 45,87 Ndin, na domačem tržišču pa jo je prodajal po 26 Ndin za kilogram. Negativna razlika v ceni se je v tem primeru povzpela na 580.000 Ndinarjev. K temu bi morali pristeti še negativno razliko v ceni svežega paradižnika, ki ga je kombinat kupoval v Albaniji po 5,07 Ndin za kilogram, na domačem tržišču pa ga je prodajal po 3,68 Ndin za kilogram...

Delavska enotnost — 9. VIII. 1969

Trije listi v enem

Reklamna parola »Borbe«, da izdaja »tri liste v enem«, bi mnogo bolj pristajala glasilu ZKJ.

Ta teden nudi »Komunist« pod istim naslovom različno čtivo: srbsko-hrvatska izdaja ima svoj komentar o gneči okoli avtomobilskih cest, na katerega polemčno odgovarja slovenska izdaja »Komunist«. Po znanih sporih okoli skupščinskega priporočila o višini obremenitve osebnih dohodkov v letu 1968 — ko je bil v slovenski izdaji »Komunist« objavljen uvodnik s stališči, povsem nasprotnimi tistim, ki jih je zastopal uvodnik v srbsko-hrvatski izdaji, je to drugi osterjši spopad v stališčih dveh izdaj istega lista v isti številki.

Tretji list v enem bi se lahko pojavil, če bi priobčila svoje stališče do spornih cest makedonska izdaja »Komunist«, ki bi — sodeč po reakciji v Makedoniji — lahko polemizirala z drugima dvema izdajama. Ekonomska politika — 11. VIII. 1969

Oboje plačujemo mi

V Jugoslavijo uvažamo vedno več elektronskih računskih strojev, izvažamo pa vedno več strokovnjakov. Oboje pa plačujemo mi vsi: računalnike z dolarji, strokovnjake pa s prispevki za šolstvo in s sredstvi, ki jih dajejo gospodarske organizacije za štipendije.

Delo — 9. VIII. 1969

Ali bo kaj zaleglo?

V množici nad milijon jugoslovanskih upokoencev predstavlja 400.000 delovnih invalidov najštevilnejšo skupino. Zato so pri Združenju za medicinsko dela SFRJ pred kratkim ustanovili komisijo za ocenjevanje delovne sposobnosti, o katere prvih korakov je njen predsednik, specialist za medicinsko dela dr. Čedomir Brašanec rekel:

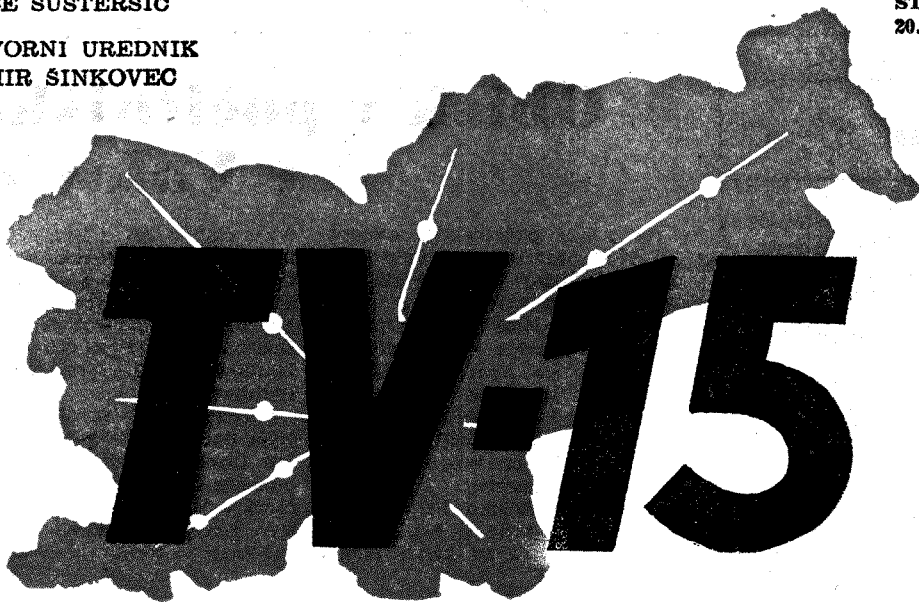
Začeli smo objektivizirati merila za ocenjevanje delovne sposobnosti. Preostalo delovno sposobnost bomo v prihodnje preizkušali z novimi metodami. Delo za izdelavo novih meril smo končali po dveh letih, a pri njem je sodelovalo nad 200 vrhunskih strokovnjakov, akademikov in univerzitetnih profesorjev.

Politika ekspres — 7. VIII. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
ŠTEV.: 33
20. VIII. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Reforma ZROP

Reforma naše samoupravne socialistične družbe in nove zahteve načrta splošne ljudske obrambe so neizbežno terjale tudi reformo ZROP. Gre namreč za novo organizacijsko obliko in način dela te družbeno-politične in strokovne organizacije.

Razprava o potrebi izločitve ZROP iz ZZB NOV, ki je trajala blizu 2 leti, in sklepi zveznega odbora ZZB, sprejeti junija letos na temelju mišljenja in predlogov 90 odstotkov članstva o izločitvi ZROP in preobrazbi v samostojno organizacijo — vse to pomeni prvo stopnjo te družbene akcije. V SR Makedoniji so ta sklep že izvedli, a z občinskimi, pokrajinskimi in republiškimi skupščinami; ZROP v drugih republikah ter s V. kongresom na ravni federacije, ki bo letos konec leta, bo izveden ta sklep v vsej federaciji.

Nove naloge ZROP v splošni ljudski obrambi, 60 odst. poveljnih rezervnih oficirjev in podoficirjev, ki so člani organizacije, težnjo za čim večjo napredno samoupravnost — demokratično samostojnostjo vsakega družbenega organa — to so bili odločilni razlogi za izločitev ZROP iz ZZB NOV ter oblikovanje povsem samostojne organizacije. Tudi v demokratičnem boju mišljenj in v razpravi se je velika večina članstva izrekla za tako ureditev.

GLAVNA NALOGA USTANOVNIH OBČINSKIH SKUPŠČIN ZROP

Predvsem bi želel v tem članku podati nekaj misli in predlogov glede težišča dela ustanovnih skupščin in V. kongresa ZROP. Povsem razumljivo je, da mora biti na teh skupščinah govor o dosedanjih uspehih, problemih in izkušnjah pri delu ZROP. Prav je, da navedemo podatke iz bogate bilance skoraj triletnega dela ZROP

V okviru federacije: 36.439 predavanj, 4.868 seminarjev, 590 taktičnih vaj, 5353 rešenih taktičnih nalog na terenu, po zemljevidu in kombinirano, 514 zborovanj, 789 taktično orientacijskih pohodov, 1065 tekmovanj v streljanju, 171 raznih pohodov, 282.239 predavanj po šolah, 8134 predvajanih filmov itd. Toda kljub temu naj ustanove skupščine obravnavajo prvenstveno prihodnje naloge ZROP v svoji občini, pokrajini, republiki.

Vsekakor bi bilo zelo koristno, če bi na ustanovnih občinskih skupščinah obravnavali in sprejeli konkreten dveletni program urejanja rezervnih oficirjev in podoficirjev. V osnutku statuta je namreč predvideno, da bo njihova mandatna doba trajala dve leti. Ta program je moč postaviti na podlagi že izdelanih navodil DSLO o urejanju rezervnega kadra oboroženih sil SFRJ in orientacijskega programa ali navodil republiškega in pokrajinskega organa ZROP, ki je odraz medsebojnega dogovora s štabom in upravnim organom ljudske obrambe v republiki in pokrajini ter s pristojnim komandantom JLA. Za dobo dveh let se lahko predvidi možnost financiranja tega programa.

Program bo verjetno moral doleteti aktivnost ZROP v občini v teh osnovnih smereh: vojaško-strokovno usposabljanje članstva in njegov prispevek k izvajanju nalog splošne ljudske obrambe; urjenje prebivalstva na področju civilne zaštite ter pripadnikov teritorialne obrambe in civilne zaštite; pouk v šolah ter idejno-politične in strokovne akcije ZKJ, SZDL ter drugih družbeno-političnih organizacij in združenj s področja splošne ljudske obrambe.

Te skupščine naj bi vsekakor posvetile čimveč pozornosti tudi novi vsebini in metodi dela združenj, skupščin in odborov pa tudi izvršilnih organov ZROP v sestavi celotnega samoupravnodemokratskega mehanizma v občini, ki se stalno ukvarja tudi s posli splošne ljudske obrambe.

REPUBLISKE IN POKRAJINSKE SKUPŠČINE ZROP

V središču dela teh ustanovnih skupščin bodo vsekakor tiste zadeve, o katerih ureditve je najbolj odvisno uspešno funkcioniranje republiških in pokrajinskih organov ZROP. To so med drugim:

a) najučinkovitejše oblike sodelovanja in pomoči občinskim skupščinam pri realizaciji dveletnega programa urejanja rezervnih oficirjev in podoficirjev;

b) vsebina in metoda sodelovanja s štabom, upravnim organom ljudske obrambe, vodstvi družbeno-političnih organizacij, združenj in drugimi republiškimi oziroma pokrajinskimi dejavniki v izvajanju nalog in

c) vsebina in metoda sodelovanja ter odnosov z organi ZROP v federaciji.

PETI KONGRES ZROP

Priprave so se že začele. Prvi načrt kongresnega gradiva, poročilo, načrt statuta, poslovnik o delu kongresa in referat o pri-

prihodnjih nalogah) bo zvezna komisija za rezervne oficirje obravnavala že na seji v septembru. Pričakovati je, da bo v pripravah za ta kongres prišla do izraza naša naravna demokratska težnja, da se v le-teh čimbolj angažirajo tudi članstvo in organi ZROP, predvsem pa delegati kongresa. Dozdeva pa se mi, da bi bil osnovni smisel vse te akcije pred in med kongresom v tem, da bo slišati čimveč konkretnih predlogov in sugestij o vsebini in metodi dela združenj, skupščin, odborov in članstva ZROP v novih razmerah razvoja naše jugoslovanske samoupravne — socialistične družbe in sistema, organizacije in mehanizma splošne ljudske obrambe.

General podpolkovnik
Milojica Pantelić
(24. jula)

Ob koncu meseca v Sodražico!

Odbor Notranjskega odreda in pripravljalni odbor ter združenje borcev NOV iz Ribnice in Sodražice vabijo vse borce odreda, aktiviste, internirance, svojce padlih in vse prebivalstvo ljubljanskega, notranjskega, dolensko-kočevskega in gorenjskega območja na veliko partizansko srečanje, ki bo 30. in 31. avgusta 1969 v partizanski Sodražici. Pridite polnoštevilno!

V soboto, 30. 8. ob 16. uri, bo otvoritev obnovljene ceste Sodražica — Zlebič. Ob 17. uri bo otvoritev razstave, ki jo prireja muzej NOB iz Loča v osn. šoli Sodražica. Ob 18. uri bo razgovor z borci odreda in ob 20. uri ognjemet ter zabava ob tabornem ognju.

V nedeljo, 31. 8. ob 8. uri, bo koncert godbe na pihala, ob 9. uri zbor odreda in polaganje vencev, ob 10. uri podelitev domicila ribniški četi ter slavnostni in kulturni program na trgu v Sodražici. Ob tem bo tudi ponazoritev letalskega napada na Sodražico.

V programu sodelujejo pevski zbori, solisti, godba na pihala in mladina. V prosti zabavi pa še priznani ansambli zabavne glasbe. Poskrbljeno bo za dobro počutje vseh udeležencev, pa tudi za prenočišča v Sodražici in okolici.

Udeleženci si bodo lahko ogledali tudi izdelovanje suhe robe, stare obrtne dejavnosti tega kraja.

Za prevoz do Sodražice in obratno se poslužite rednih prometnih zvez, priporočamo pa, da bi združenje borcev organizirala skupinske prevoze iz oddaljenejših krajev. Za lokalni prevoz od Zlebiča in obratno bo določen poseben avtobus.

Borci odreda naj se ob prihodu v Sodražico javijo v informacijski pisarni.

Pripravljalni odbor

Kakor vsako leto tako so tudi letos sredi avgusta praznovali svoj dan čuvarji naših meja — graničarji. Na sliki vidimo stražarja visoko v gorah, ki budno pazi na vsako ped obmejnega ozemlja na svojem sektorju.

Dogodki tedna

13. t. m. je zasedal ZIS; obravnaval je vprašanje neizplačljivosti v jugoslovanskem gospodarstvu in izbiro načrtov za gradnjo jugoslovanskih cest, ki jih sofinancira Mednarodna banka za obnovo in razvoj. Razprava o neizplačljivosti podjetij je izvenela v ugotovitvah, da spričo zapletenosti povzročiteljev neizplačljivosti ni moč te gospodarske bolezni uspešno zdraviti zgolj z ukrepi, in v ugotovitvah, da je moč doseči zadavne uspehe prvenstveno z zagotovitvijo stroge finančne discipline na vseh ravneh, z zadolževanjem, ki ustreza plačilnim zmožnostim in s primernim nadzorovanjem, ki ne bi bilo, kakor je npr. zdaj kontrola DSK, zgolj gola formalnost. Glede sofinanciranja Mednarodne banke pri gradnji cest je ZIS sklenil, da ne more spremeniti sklepov, ki jih je sprejel 16. in 17. julija t. l., kar pa ne pomeni, da se ZIS odreka gradnji ceste Šentilj—Nova Gorica, ki so jo že lani predlagali za sofinanciranje omenjeni banki, vendar pa ni v 3. in 4. obroku posojila dovolj denarja, da bi zagotovili gradnjo vseh, trenutno aktualnih sedem jugoslovanskih cest. Gre zato, saj samo za spremembo v dinamiki financiranja, kar pomeni, da ne bo prizadet zakon skupščine SR Slovenije o modernizaciji ceste Šentilj—Nova Gorica in, seveda odsekov Hoče—Levec in Postojna—Razdrto.

Sporočilo tajništva za informacije pri IS SR Slovenije o položaju in možnostih za financiranje modernizacije ceste Šentilj—Nova Gorica razčlenjuje dosednji potek vse zadeve in navaja med drugim: ZIS je v sporočilu povedal, da si bo prizadeval skleniti pogodbo tudi za sofinanciranje cestnih odsekov Hoče—Levec in Postojna—Razdrto že do konca 1970. l. Izgradnja pa je odvisna, je rečeno v sporočilu: 1. o sprejemu tehnične in ekonomske dokumentacije, o licitacijskem postopku, o količini, za ta namen določenih finančnih sredstev, o tempu organiziranja izvršitvenih del in 2. kdaj, v kakšnem obsegu in pod kakšnimi pogoji bo Mednarodna banka pripravljena sodelovati pri izgradnji zadevnih cestnih odsekov.

Sredi tedna je prišlo na meji kitajskega Sinkiangja in sovjetskega Kazahstana do hudega oboroženega spopada. Obe vladi protestirata, obe dolžita nasprotno stran krivde, v resnici pa nihče, razen udeležencev samih, ne more ugotoviti, kdo je izzval spopad. Bilo je precéj mrtvih in ranjenih, poročila pa ne navajajo števil. Do spopada je prišlo pet dni po uspešno končanih sovjetsko-kitajskih pogajanjih o tehničnih vprašanjih plovbe po mejnih rekah, po pogajanju v Habarovsku, ki naj bi, po sodbi nekaterih komentatorjev, napovedovala optimističen preobrat v sovjetsko-kitajskih odnosih.

Fanatični verski spopadi v Severni Irski se vrstijo kakor na tekočem traku. Ti spopadi so najhujši po podobnih spopadih, ki so bili 12. julija 1935, ko je bilo ubitih 7, ranjenih pa 95 ljudi. »Bitke« so divjale in še divjajo v Belfastu, Londonderryju in v številnih drugih severnoirskih mestih. V vseh teh spopadih je bilo več ljudi ubitih in sto in sto ranjenih, razbitih in izpropanih je bilo mnogo trgovin, zažganih mnogo hiš katolikov. Katoliški in protestantski »mirovni odredi«, ki naj bi bili pomagali policiji, niso mogli vzpostaviti miru in reda. Predsednik severnoirske vlade je zaprosil za posredovanje britanske vojske, ki je že vkorakala v kraje, kjer so najhujši spopadi, v glavno mesto Belfast in v Londonderry. Vlada republike Irske je najprej zahtevala posredovanje mednarodnih sil OZN, nato pa — ko je glavni tajnik OZN U Tant izjavil, da ne more storiti nič za pomiritev — skupno posredovanje irske in britanske vojske, kar je severnoirska vlada odločno odklonila kot »vmešavanje v notranje zadeve«. Deželi grozi prava državljanska vojna.

Evropska gospodarska skupnost (EGS) je Francijo za dve leti izločila iz skupnega kmetijskega trga. Tako so sklenili kmetijski in finančni ministri članic EGS po 18-urni razpravi v Bruslju. Francija bo po sedanjih devalvaciji franka — upajo — v dveh letih spet prilagodila cene poljedelskih pridelkov ravni skupnih cen EGS. Zdi se, da so bruseljski pogovori res bili, kakor je rekel bonnski zastopnik, »pogreb« skupnega kmetijskega trga.

V ČSSR so v ministru za notranje zadeve sprejeli izredne varnostne ukrepe, da bi ob obletnici lanskih avgustovskih dogodkov zagotovili red in mir ter onemogočili nove spopade, ki bi lahko imeli nedolžne posledice. Prvi tajnik KP ČSSR Husak je zagrozil: »Če se doslej nismo poslužili drž. sile, nismo tako ravnali zaradi naše slabosti, pač pa zato, ker smo želeli delovati politično. Če bo potrebno, se ne bomo obotavljali ter bomo uporabili silo zakona.« Obrambni minister Dzur je ukazal vojski, da mora preprečiti dejavnost notranjih sovražnikov. Nedvomno je položaj v ČSSR zelo resen.

Italijanska enobarvna vlada Demokratske stranke je dobila zaupnico v parlamentu in v senatu. Za zaupnico so glasovali v obeh domovih poleg demokristjanov tudi socialisti in socialni demokrati, proti pa komunisti, neofasisti in liberalci.

Položaj v izraelski delavski stranki MAPAI ne more biti slabši, kot je — je izjavila te dni predsednica izraelske vlade Golda Meir. Minister za zunanje zadeve Aba Eban nasprotuje Dajanovim stališčem »izvršenih dejstev«, češ da taka politika omejuje možnost manevriranja Izraela v morebitnih pogajanjih z Arabci. Večina vodilnih ljudi v vladni stranki MAPAI se strinja z Ebanom. Ekstremist, obrambni minister Dajan ima manj privržencev. Stranki grozi nevarnost razcepa.

V Južnem Vietnamu so se znova razplameneli hudi boji, v katerih so imeli Američani — po 18. juniju t. l. — najhujše izgube. Sile FNO so napadle 12. t. m. širom po Južnem Vietnamu z minometi in raketami 137 ameriških in saigonskih oporišč. Rakete so padale tudi v tri največja južnovietnamska mesta: Saigon, Da Nang in Hue. Osvobodilne sile so številne ameriške položaje napadle na juriš. Napadi — manj ali bolj srditi — se ponavljajo. Američani ne poročajo o svojih izgubah, pač pa mečejo na džungle na milijone ton tk. nb.

»V Latinski Ameriki so vlade, ki so jih ustanovili tuji monopoli,« je izjavil v nekem predavanju na mehiški narodni univerzi bivši argentinski predsednik Arturo Illia. Izvoljene vlade uradno upravljajo dežele, skrite vlade pa uporabljajo za svoje namene mehanizem oblasti, je dejal Illia.

Vso Donavo pri Djerdapu so pregradili in ukrotili, tako na jugoslovanski kakor na romunski strani. Desetine in desetine kamionov, buldožerjev, bagerjev in velikih prekucnikov dovaža tone in tone zemlje in betonskih blokov, ki jih mečejo v reko in tako utrjujejo pregrado, da je ne bi moč vode izpodjedala. 16. t. m. se je po Donavi — po splavnici ob romunski obali — že začela redna plovba, ki so jo bili po začetku pregrajevanja ustavili.

Železniški delavci (premiški, skladiščni delavci in drugi) v Celju so 14. prekinili delo. Zahtevali so izenačenje svojih prejemkov s prejemki tovarišev, ki opravljajo enaka dela v Ljubljani in Mariboru. Prizadet je bil le lokalni tovarni promet. Potniški in direktni tovarni vlaki so vozili redno.

17. t. m. je umrl Philip Bleiberg, človek, ki mu je pred 19 meseci in 15 dnevi slovit kirurg Barnard presadil tuje srce. Bleiberg je doslej živel najdlje s tujim srcem.

Obisk v počitniškem naselju v Valovinah

Na račun počitniškega odbora ZB NOV Maribor v Valovinah pri Ptujju kdaj pa kdaj slišimo kakšno pikro pripombo. S svojo družino sem letos v juliju preživel v tem naselju deset dni dopusta. Stopil sem k JOZETU PRETNARJU, ki je že pet let upravnik v tem naselju (sicer je upokojeni kapetan bojne ladje), in ga zaprosil za razgovor. Med drugim mi je povedal:

»V naselju imamo 102 zidanih in 37 lesenih hiš s 469 ležišči. V eni sezoni se tu zvrsti okoli

2.500 članov ZB s svojci. Razen tega je letos letovalo tudi več Oehov in Slovakov s svojimi družinami. Vsako leto pride semkaj na izlet tudi šolska mladina. Dnevno kuhamo po 530 obrokov, kuhinja pa je zgrajena le za 350 obrokov.«

Povejte nam prosim, koliko velja dnevna oskrba in kako krije razne izdatke?

»Dnevna oskrba v zidani hišici 24 v leseni pa 22 dinarjev. Od tega zneska namenimo za hrano 17,5 dinarjev, ostalo pa za nočnino.

Vsako leto moramo plačati puljski občini 20.000 dinarjev prispevka za zemljišče, okoli 40.000 dinarjev za amortizacijo in še osebni dohodek s prispevki za 45 ljudi, kolikor nas je zaposlenih v sezoni v naselju. Razen tega moramo prihraniti še toliko sredstev, da vzdržujemo hišice in inventar vse leto. Letos smo v hišice investirali 30.000 dinarjev, prav toliko tudi za streho na terasi, kjer je prostora za 200 ljudi. Zmogljivost je seveda majhna, zato delimo obroke v petih izmenah; seveda se dogaja, da morajo gostje zaradi tega nekaj časa čakati.

V drugih takih ali podobnih naseljih je dnevna oskrba po 30 ali pa celo še več. V Valbadonu je npr. 36,60 din. Večkrat je prav presenetljivo, da lahko vse to zmoredno kriti. V našem naselju imamo organizirano tudi zdravniško pomoč, ki jo nudi usposobljena bolničarka, ki pa je zaradi varčevanja hkrati tudi servika. Večkrat prihaja semkaj vojaški zdravnik. Z vojsko imamo zelo dobre odnose, tako je našim pacientom na voljo vojaška bolnišnica.

Kako pa je s hrano?

»V naselju imamo vsak dan meso. Včasih jih na račun hrane slišimo, češ da so obroki premajhni in premalo kalorični. Po mojem mnenju je hrana dobra. Zaradi njene pestrosti in okusnosti se moramo zahvaliti trem odličnim kuharicam (NEŽKI KRABONJI, PAVLI HOČEVAR in MARIJI VRŠČ) in seveda tudi pomočnicam. Sicer pa naj o hrani govorijo drugi. V kuhinji je delo naporno. Vstajajo že ob pol štiri zjutraj, k počitku pa se odpravijo šele ob 22. uri. Večkrat je v kuhinji dnevna temperatura od 30 do 35°C.«

Na razgovor sem povabil še MATA PETKOVIČA, gospodarja. Povedal mi je, da v naselju skrbi za čistočo in red ter da vsak dan prehodi po 10 km. V času ko ni sezone pa vso leto vzdržuje inventar in hišice. Vsakih deset dni operejo in zlikajo 1.100 rjuh in 600 prevlek. Seveda gospodar opravlja še druge zadeve.

Iz pogovora z LADOM KLEMENČIČEM, ekonomom, sem zvedel, da dnevno pripelje 180 kg kruha, 250 kg mesa, 400 kg povrtnin in zelenjave itd.

TONE KOKLIČ, ki mu v Sali pravijo tudi tehnični direktor, nepristano skrbi, da ne pride do okvare pri električnih, instalacijskih in plinovodnih napeljavah do zastoja. Pravijo, da ve na pamet, kje je kaj montirano.

To kar je o hrani povedal upravnik naselja je res. O tem sem se sam prepričal. Povprašal pa sem tudi nekatere goste, ki so bili takrat tukaj na dopustu:

MILENKO ZAGORC iz Maribora:

»Vse pohvalno o hrani in postrežbi«

ANTON HORVAT iz Maribora:

»Hrana je v tem naselju dobra in hitro postrežena.«

JANKO VOLMAJER iz Maribora:

»Za ta denar moja družina v Mariboru ne bi imela takega zajtrka, kosila in večerje.«

RADO PUŠENJAK poslanec republiškega zbora SRS iz Maribora:

»Upravo in osebje je treba zares pohvaliti. Ob tako nizkem penzionu nudijo tako dobro hrano in tako so prijazni!«

JOŽE PUSKO iz Slovenjega Gradca:

»V tem naselju je hrana zares dobra in okusna. Servirke so prijazne, prav tako vsi drugi.«

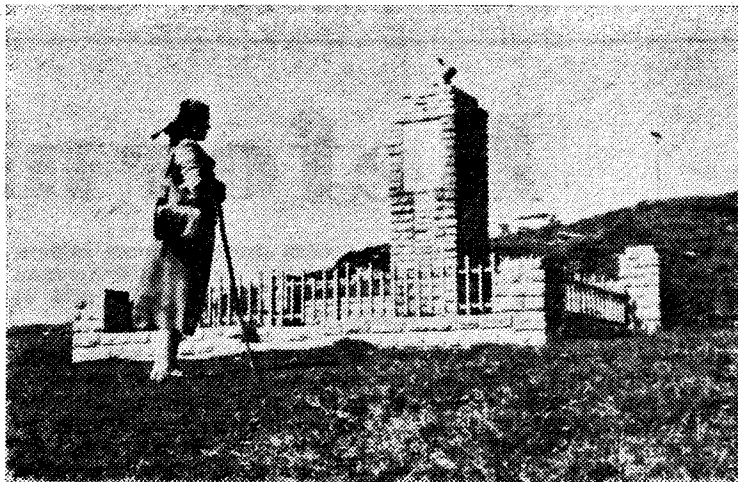
OTO SEKAVČNIK iz Slovenjega Gradca:

»Hrane je dovolj in je dobra.«

Uprava in osebje so navezani drug na drugega. Eni in drugi že posamezne dolžnosti opravljajo že dalj časa. Po svojih močeh si prizadevajo, za red in disciplino ter skrb do gostov. Bo kar res, da so pri tem požrtvovalni, iznajdljivi hkrati pa skromni.

DRAGO MIKLAVEC

24. avgusta na Porezen!

Spomenik na Poreznu

Pred dvajsetimi leti, 14. avgusta 1949, smo odkrili na Poreznu spomenik borcem, ki so tam padli 24. marca 1945. Takrat se je Kosovelova brigada z nekaterimi drugimi enotami ali njihovimi deli umikala iz nemškega obroča. En del Kosovelove brigade se je nastanil na Kupu, drugi pa v vojašnici, kjer je zdaj planinska koča ter v bližnji kavarni. V podzemsko luknjo jih je spravil komisar bataljona, kasnejši izdajalec. Ponoči so prišli na Porezen Nemci ter presenetili utrjene, lačne in premražene borce. Ujetih je bilo 96 borcev, ki so jih Nemci nato postrelili pod Poreznom, na Jesenicah in drugje.

Ko smo odkrivali spomenik, smo odprli tudi planinsko kočo. Govorili so Albert Jakopič-Kajtimir, Jože Primožič-Miklavž ter Vinko Jereb in Vilko Mazi. Pri spomeniku je pokopanih 21 neznanih borcev, ki so padli med prebojem dela brigade ali pa so jih Nemci kar tam postrelili.

V proslavo dvajsetletnice odkritja spomenika bosta ZB NOV Gorje-Pože in Planinsko društvo Cerkno priredila v nedeljo, 24. avgusta dopoldne pri spomeniku manjše svečanosti. Zato vabimo na Porezen vse preživle borce in ljubitelje gora.

Franč Hvala

PAK

SODOBNA MONTAŽNA OPREMA ZA SAMOPOSTREŽNE IN POSTREŽNE TRGOVINE ITD.

Več poslovnega uspeha z našo montažno trgovinsko opremo in kovinsko embalažo

KOVINSKA INDUSTRIJA IG PRI LJUBLJANI

Izvedba:

Jugoslaviji

Police, vmesne perforirane stene in konzole iz jeklene pločevine, prepletkane z zaščitnim lakom v poljubnih barvah. Navpični nosilni profili iz polirane nerjavčnega jekla. Čelna stran police opremljena z aluminijanskim profilom, eloksiranim v naravni ali poljubni barvi z vzbočnim dekorativnim plastičnim trakom in možnostjo, namestiti cené in napise.

Prednosti:

Lepe arhitektonske oblike sestavnih delov in celote. Neomejena individualna prilagoditev opreme velikosti prodajnih lokali.

Variacija prodajnih ploščev s poljubnim premikom police. Maksimalen izkoristek prodajnega prostora — 40% več kot z opremo prejšnjih izvedb.

Hitra — enostavna montaža brez posebnih orodij. Skrajna higiena prodajne opreme in prostora, ki jo omogočajo ravne gladke plošče in talni nosilci police.

Besede naših dopisnikov

Na Vrhovljah se bodo srečali borci iz Brd in Benečije

Priprave na srečanje borcev in aktivistov Brd in Benečije ki bo 7. septembra na Vrhovlju v Goriških Brdih, se bližajo kraju. To bo intimno srečanje ob tabornem ognju, ob obujanju spominov na skupno borbo na naših zahodnih mejah. Pričakujejo, da se bo zbralo do 10.000 nekdanjih borcev in aktivistov Brd in Benečije, ki bo bodo tudi delegacije italijanskega odporniškega gibanja ANPI iz obmejnih občin Brd in Benečije.

Na predvečer osrednje proslave na Vrhovlju, tako so se dogovorili predstavniki pripravljalnega odbora in zastopniki ANPI na sestanku, ki je bil 9. t. m. v Kobaridu — bo ansambel »Beneških fantov« gostoval v Benečiji, naslednji dan pa na Vrhovlju, kjer bo sodelovala tudi godba iz Idrije. Udeleženci, borci in aktivisti, bodo deležni tudi pristnega partizanskega golaža, Dekleta v narodnih nošah pa bodo obiskovalcem prodajala lično brošuro, dokumentirano s fotografijami, ki jo bo izdal Goriški muzej v sodelovanju z občinskim odborom ZZB Nova Gorica. Na voljo bodo tudi lične kovinske spominske značke tega srečanja, na katerih bo upodobljen osrednji spomenik padlim borcem v Brdih z rdečo zvezdo in simbolom partizanskega gibanja.

Just Perat

Pospešeno urejanje stanovanjske problematike

Tudi v koroških občinah Slovenj Gradec, Dravograd in Ravne na Koroškem so letos začeli pospešeno reševati stanovanjsko problematiko udeležencev NOV. Dokajšnjo pomoč v teh prizadevanjih pomenijo nedvomno zlasti še sredstva, ki jih zbiramo v posebnem republiškem skladu in jih bodo potem prejele posamezne občine na Slovenskem. Vendar pa je že zdaj jasno, da bo teh sredstev premalo za rešitev vseh problemov, zaradi česar bo tudi še vnaprej potrebna pomoč tako delovnih organizacij kot občinskih skupščin, da bi lahko v doglednem času odpravili stanovanjske probleme udeležencev NOV.

Občinske skupščine Slovenj Gradec, Dravograd in Ravne na Koroškem so nedavno tega že sprejele odloke o merilih za uporabo

sredstev, ki jih bodo prejeli iz republiškega sklada. Imenovani pa so tudi upravni odbori oz. komisije, ki bodo dodeljevale denar. Tako so ustvarjene možnosti, da se tudi dejansko začne z akcijo pospešenega reševanja stanovanjske problematike udeležencev NOV.

V Mislinjski, Dravski in Meziški dolini bodo, kot je mogoče razbrati iz sprejetih odlokov občinskih skupščin, dali prednost nakupu stanovanj v družbenem sektorju. V Dravogradu so se celo odločili, da bodo denar, ki ga bodo prejeli iz posebnega republiškega sklada, najprej porabili za nakup stanovanj za vse tiste, ki so ali brez stanovanj ali pa sami stanovanjske problematike ne morejo rešiti. V Slovenjem Gradcu pa bodo namenili polovico vsega denarja za nakup stanovanj v družbenem sektorju. Medtem, ko so na primer na Ravnah na Koroškem dokaj podrobno določili kriterije za delitev denarja, pa so v Slovenjem Gradcu določila občinskega odloka skopala in bi jih kazalo dopolniti.

Na Ravnah na Koroškem je po zadnjem popisu 140 upravičencev za nakup stanovanj oz. za dodelitev posojila za gradnjo ali preureditev stanovanjskih hiš. Pri sestavi prioritete liste upravičencev, ki jo je izoblikovala skupna komisija, sestavljena iz članov občinskega odbora ZZB NOV in občinske komisije za vprašanja borcev in invalidov NOV, so sodelovale vsa združenja borcev NOV iz Mislinjske doline. Okrog 800.000 novih din, kolikor bodo na Ravnah na Koroškem prejeli iz posebnega republiškega sklada za rešitev vseh stanovanjskih problemov ne bo zadoščalo. Na stanovanja čaka 18 udeležencev NOV, 96 udeležencev NOV in drugih upravičencev pa prosi za dodelitev posojila za ureditve stanovanja.

V Dravogradu, kjer je stanovanjskih problemov udeležencev NOV manj, računajo, da bodo s pomočjo delovnih organizacij že v prihodnjih letih v celoti rešili stanovanjske probleme bivših borcev.

V Slovenjem Gradcu pa bi rabili za rešitev stanovanjskih problemov udeležencev NOV in drugih upravičencev blizu 5.250.000 din. Iz republiškega sklada pa bo občina Slovenj Gradec prejela le okrog 1.400.000 din, ali komaj dobro četrtino vseh potrebnih sredstev. Med udeleženci NOV iz Mislinjske doline oz. drugimi upravičenci je 25 takih, ki prosijo za nakup stanovanj, 254 pa pričakuje posojilo za dograditev ali preureditev stanovanjske hiše oz. stanovanja. Med temi je kar 242 kmetov — borcev. Predvsem še v Slovenjem Gradcu bo sila težko uspešneje reševati stanovanj-

sko problematiko udeležencev NOV, ker bodo prejeli znatno manj denarja, kot ga rabijo, sami v občini pa tudi ne morejo zbrati toliko sredstev, da bi uspešneje posegli v konkretno reševanje stanovanjske problematike borcev NOV.

Za konec pa še nekaj kriterijev, po katerih bodo v občinah Slovenj Gradec, Dravograd in Ravne na Koroškem razdeljevali sredstva, ki jih bodo prejeli iz posebnega republiškega sklada za reševanje stanovanjske problematike udeležencev NOV. V Slovenjem Gradcu bodo polovico vseh sredstev namenili za nakup stanovanj v družbenem sektorju, drugo polovico sredstev pa bodo razdelili kot posojila za dograditev in adaptacijo stanovanjskih hiš. Najvišje posojilo v te namene lahko znaša 60.000 novih din, odplačilna doba 20 let, obrestna mera je 1 odstotek, k tem pa je treba prišteti še bančne stroške. V Dravogradu lahko znaša posojilo največ 25.000 novih din, odplačilna doba bo največ 25 let, obrestna mera pa bo znašala od 1 do 2 odstotka.

V odloku, ki ga je sprejela občinska skupščina Ravne na Koroškem, pa je določba, da je mogoče odobriti za nakup stanovanja posojilo do višine 50.000 novih din, za dograditev oz. adaptacijo stanovanjske hiše ali stanovanja pa do višine 20.000 novih din. Odplačilni rok bo znašal od 10 do 25 let, obrestna mera pa bo 1,5 odstotka.

M

Snidenje internirancev hrastniške in mozirske občine

Medvojno trpljenje v nemških taboriščih je močno povežalo internirance občin Hrastnika in Mozirja. Tradicijam medsebojnih stikov posvečajo veliko pozornosti že skoraj vsa povojna leta.

Preteklo nedeljo so interniranci občine Mozirje vrnili obisk internirancev občine Hrastnik. Spotoma so si ogledali muzej revolucije v Celju, kjer so jim izloženi dokumenti zbujači spomine na najtežje dni naše zgodovine.

Sprejem v Hrastniku jim bo ostal v trajnem spominu. Vodstvo steklarne jim je omogočilo njen ogled, ki je obisk izredno popestril, saj so se mnogi od njih prvič seznanili s klasično in sodobno izdelavo steklarskih predmetov. Zgodovino tovarne in njen razvoj jim je izčrpno opisal direktor Klajnshek Jože. Kot domačin jih je popeljal po obratih,

jim razkazal in raztolmačil vse faze proizvodnje. Interniranci iz Mozirja so se navdušili nad napredkom, ki ga je dosegla steklarna, in nad naporji za njen nadaljnji razvoj. Pester program, ki so jim ga priredili predstavniki sekcije internirancev občinskega odbora ZZB NOV Hrastnik, je ustvaril domače in izredno prijetno vzdušje.

Tovariško srečanje je potrdilo, kako globoko so vsajane v srce internirancev prvine naše ljudske revolucije. Potrdilo je, kako živ je še danes spomin na trpljenje, ki ga je povzročil okupator. Interniranci iz Mozirja bodo še dolgo pomnili to snidenje. Iz Hrastnika so odšli v prepričanju, da so samo za kratek čas zapustili svoje drage in najbližje znance. S seboj so ponesli trajne, lepe spominke.

OBCINSKI ODBOR ZZB NOV MOZIRJE

Borci in invalidi letujejo

Tudi letos je občinski odbor ZZB NOV Velenje poskrbel za letovanje borcev in invalidov ter njihovih družinskih članov.

Borci letujejo v Rovinju, kjer imajo Velenjčani v okviru medobčinske počitniške kolonije celjskega območja več weekend hišic. V Rovinju bo letos preživelo dopust blizu 150 borcev in njihovih družinskih članov. 10 dnevno letovanje velja članu organizacije ZZB NOV 180 novih din. V weekend hišicah velenjske organizacije ZZB NOV pa je preživelo dopust tudi nekaj bivših borcev iz avstrijske Koroške.

Velenjski invalidi pa preživljajo dopust v Strunjanu, v tamkajšnjem invalidskem zdravstveno — rekreacijskem centru. Iz Velenja bo letos odšlo v Strunjan 15 invalidov oz. družinskih članov. Invalidi bodo na zdravljenju v Strunjanu po tri tedne, družinski člani pa letujejo tam le po 10 dni.

—M—

Praznovanje pod geslom „50 let boja in 25 let svobode“

V soboto, 26. julija, so skupščina občine Mozirje in družbenopolitične organizacije z občinskim praznikom končale praznovanje pod geslom »50 let boja in 25 let svobode«. To je bilo praznovanje v počasitev 50. obletnice KPJ in 25. obletnice osvoboditve Zgornje Savinjske doline. Poleg priprav za osrednjo proslavo v Velenju so še bile posamezne akcije in akademije, ki so jih temeljito pripravile in izvršile mladinske organizacije s svečano akademijo, posvečeno obletnici KPJ in SKOJ v Mozirju. Organizacije ZZB NOV, mladine in pionirjev občin Ravne na Koroškem, Velenje in Mo-

zirje so izvedle pohod po poteh štajerskih in koroških partizanov, ki se je končal z zaključnim pohodom 14. divizije na Smrekovcu. Sindikalne organizacije so z akademijo v Mozirju obudile spomin na neizprosno borbo partije in delavskega razreda za osvoboditev.

Tudi »kurirčkova pošta« in »Tovara štafeta« sta potekali ob spominu na težke in nepozabne dni bojev komunistov in partizanov ter ob spominu na povojne dosežke. Ne smemo pozabiti Planinskega društva, ki bo poskrbelo za obeležje planinske poti, po kateri se je prebijala 14. divizija.

Praznovanja so se udeležili prvi komandant NOV Slovenije Leskovšek Franc — Luka in mnogi, skoraj vsi borci in aktivisti NOB ter voditelji, ki so se borili in delovali v Zgornji Savinjski dolini.

Pričelo se je z otvoritvijo razstave 14. divizije, ki si jo je v prostorih osemletke v Gornjem gradu ogledalo veliko število bivših borcev, občanov, posebej mladincev in pionirjev.

Na svečani seji skupščine občine Mozirje in družbenopolitičnih organizacij je predsednik skupščine Jože Debershek izčrpno podal vsebino boja prebivalstva Gornje Savinjske doline pred vojno in med NOB. Prisotne je seznanil s prizadevanjem občanov in z uspehi, doseženimi v povojni izgradnji. Tovariš Franc Leskovšek-Luka je predsedstvu prisrčno čestital za dosežene uspehe v povojnem razvoju občine.

Člani ZZB NOV in mentor najboljše pevskega zbora občine in okolice tovariš Tone Acman iz Šmihela ter pevski zbor iz Šmihela sta dobila občinski nagradi, ki ju je skupščina občine Mozirje letos prvič podelila.

Delegacija odbornikov skupščine je odnesla venec k spomeniku padlih.

Na svečani akademiji je spregovoril o boju KPJ in NOB ter o povojnih dosežkih naše zemlje dr. Aleš Bebler. Nagrajeni pevski zbor, moški pevski zbor iz Bočne, mozirska mladina, pionirji osemletke iz Luč in pionirske TVD Partizan Mozirje so izvedli uspešen in kvaliteten recital, v katerem so z umetniško besedo, simboličnimi vajami in borbenimi pesmimi prikazali obdobje »50 let boja in 25 let svobode«.

Program so popestrili taborniki tabora »bratstvo in enotnost« iz Kokarj. Stodvajset tabornikov II. grupe odredov iz Celja, iz Splita, Novega Beograda, Vinkovcev in Mozirja je izvedlo pohod po poteh osvoboditeljev Gornjega grada. Po prihodu v Gornji grad so skupaj s taborniki Zidanske brigade iz Maribora in pionirji iz Gornjega grada pozdravili prisotne na svečani seji ter zaželeli skupščini občine Mozirje še mnogo uspeha v bodočem delu.

V prijetnem vzdušju se je praznovanje zavleklo pozno v noč. K razpoloženju je prispevala tudi godba na pihala iz Rečice ob Savinji. Občani, bivši partizani in mladina si še želijo takšnih srečanj.

Ob tabornem ognju

Partizanski „zdravo“ v Podnartu

Navadno je rubrika »Ob tabornem ognju« namenjena vsem tistim, ki so nezadovoljni s kakim pojavom v naši družbi. Zelo pogosto iz vrstic sestavkov razberemo, kako medvojno tovarštvo izumira, kako se razrašča brezdušni lov za osebo korist ali drugače rečeno zaslužkarstvo. So pa tudi nasprotni primeri...

Opisal bi rad enega izmed njih. V soboto, 16. avgusta, se je v dvorani prosvetnega doma v Podnartu, vasi ob železnici in ob Lipnici, med Kranjem in Otočami, zbralo kakih 100 ljudi, moških in žensk.

Prav nič uradnega ni bilo na tem srečanju. Povabljeni, nekdanji borci partizanskih enot in del aktivistov na različnih položajih so prejeli nekaj dni pred tem vabila za tovariško srečanje.

Na začetku je moški pevski zbor iz Kroepe zapel nekaj partizanskih pesmi, predvsem najbolj znanih, ki so jih nekoč borci najraje peli. Sledile so recitacije, nato pa narodne pesmi. Predsednik krajevn

voru obudil spomin na prispevek Podnarta in osmih vasi, ki spadajo v krajevno skupnost. Nad 100 borcev so dale te vasi za NOV. 36 jih je padlo. Prebivalci so bili enotni in zama so bili vsi poskus sovražnikov, da bi organizirali belo gardo.

Sledil je opis povojnega razvoja Podnarta in okolice, naštevaje vsega, kar so zgradili. Tega je veliko in domačini so lahko ponosni na svoje delo.

Vse skupaj je trajalo manj kot pol ure, nato pa so se gostje začeli sproščeno pogovarjati. Mnogi se niso videli od vojne sém. Takrat so bili še mladi fantje in mošje, neporočena dekleta, zdaj pa so stari očeti in stare matere.

Burni povojni razvoj naše družbe je mnoge ljudi odtrgal iz okolice, kjer so rasli. Kot marsikateri drug kraj je tudi Podnart z okolico pred vojno zaradi sorazmerne gospodarske nerazvitosti imel višek delovne sile. Ta si je po osvoboditvi poiskala kruh drugje. Mnogi fantje, ki so se izkazali kot pogumni borci, so že med vojno postali oficirji, po vojni pa so se v vojski izsolali in službujejo zdaj po raznih krajih države. Taki navadno prihajajo v domače kraje samo med dopustom. Prav zato je odbor ZB Podnart organiziral srečanje zdaj, ko imajo mnogi dopust. Mnogi so si poiskali delo tudi po raznih krajih Slovenije, kjer so se tudi naselili.

Vsi pa so nekoč živeli skupaj, nato pa so se

skupaj bojevali proti istemu sovražniku. Se vedno jih drži zavest, da so rojaki, in jih kot take tudi zanima napredek domačih krajev.

Organizatorji so povabili na srečanje tudi tiste, ki sicer niso doma iz Podnarta in bližnje okolice, so se pa tamkaj dlje časa zadrževali kot borci. Tudi te najbrž zanima, kako žive ljudje, ki so jim med vojno dajali vse, kar so imeli.

Nihče ne more zanikati, da so v 24 letih, kolikor jih je preteklo, odkar je umolknilo orožje, med nami vsemi nastale kar precejšnje razlike. Tako kot se je razvila vsa naša družba, so se razvili tudi mnogi posamezniki. Le manjšina jih je ostala to, kar so bili že prej. To velja za kmete po odročnejših krajih, čeprav tudi današnji kmet ni več tisto, kar je bil pred četrtr stoletja. Nekateri so ostali nekvificirani, marsikoga so upokojili, ker ni mogel več dohajati razgibane proizvodnje. Nekdo drug pa je iz kmečkega fanta postal polkovnik ali podpolkovnik z eno ali celo dvema visokima šolama.

Mnogi stari partizanski borci, ki so se po vojni izobraževali po šolah ali po odgovornih službah, lahko s svojim znanjem in izkušnjami marsikomu kaj koristnega svetujejo. Ali ni za take nasvete tako srečanje kaj pripravo?

Zato je srečanje borcev v Podnartu posnemanja vredna oblika dela.

MP

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Od stavk do Zaloške ceste

Nadaljevanje teksta Franceta Slokana „Srp in kladivo“

Ce bi ne poznali mogočnega stavkovnega gibanja leta 1920, bi si mogli ustvariti le blede podoba o tedanjem delavskem gibanju na Slovenskem in bi tudi ne mogli dobro razumeti dogodkov v zvezi z zedinjevanjem delavskih strank. Razredne napeitosti so bile tedaj tako močne, kakor da ni več daleč državljanska vojna. Oblastniki v novi državi so bili odločeni brez posebnega obotavljanja poslati proti nezadovoljnemu delavstvu oboroženo vojaštvo in orožništvo z nasajenimi bajoneti in s puškami, pripravljenimi na strel. To je zlasti očitno potrdila v Ljubljani »Zaloška cesta«, kakor v zgodovini našega delavskega gibanja imenujemo pokol 24. aprila 1920. Ti dogodki so se torej dogajali neposredno ob zedinjevalnem gibanju, ko je delavstvo zahtevalo, da bi dobilo enotno, revolucionarno stranko, ki bi se bojevala za načela III. internacionale. Prav to so oblastniki vladajočega razreda posebej izkoristili, tako da so klicali na preplah, češ nevarnost komunistične revolucije je na vrhuncu!

Aprilska splošna železničarska stavka leta 1920 je dobila poseben pomen med drugim zlasti zaradi tega, ker je bil tedaj prometni minister dr. Korošec, ki večkrat ni prav nič skrival sovražstva do delavstva, zlasti do levičarskega ter do organizacij, ki jih ni mogla nadzirati njegova (klerikalna) stranka. Tem organizacijam ni bil pripravljen popustiti niti za las.

Zveza prometnih in transportnih delavcev in uslužbencev Jugoslavije je z ministrstvom za promet, ko je bil še minister Drašković, podpisala kolektivno pogodbo, ki so z njo ugodne uredili plače, delovni čas, bolniško zavarovanje in sploh položaj prometnega delavstva. Zveza je bila sindikalna (strokovna) organizacija, enotna za vso državo, po načelih enotne delavske politične stranke. Pokrajinsko tajništvo organizacije je vodil Josip Petrič, ki ga poznamo kot predsednika ljubljanske politične organizacije. Razumljivo je bilo, da so ga oblastniki imeli zapisanega kot »nevarnega komunist«. Kako bi naj novi prometni minister, Korošec, spoštoval pogodbo, ki je bila skle-

njena s komunisti?! Korošec si je našel zaslombo pri drugi sindikalni organizaciji, »Zvezi jugoslovanskih železničarjev«, ki je bila sovražna komunističnemu sindikatu. Tako se je začela gonja proti sklenjeni pogodbi, češ da je škodljiva za vse vrste železničarjev, za železničarsko službo in za državo, kakor je pisal »Slovenec«. Korošec je ob sodelovanju »Zveze jugoslovanskih železničarjev« sestavil tako imenovani začasni pravilnik o razmerju med prometnimi delavci in državo. Zahteval je, da se mora zveza prometnih in transportnih delavcev kar v osemindesetih urah izreči o pravilniku. Zveza je odgovorila, da bi popravljane tako slabega pravilnika pomenilo »graditi stavbo na pesku.« S pravilnikom bi se bistveno poslabšale življenjske in delovne razmere železničarjev. Hkrati pa je bil namen izpodkopati ter onemogočiti levičarsko delavsko sindikalno organizacijo. Kazalo ni nič drugega, kakor da so sklenili s stavko braniti svoje pridobitve, ki jih je zagotavljala pogodba.

Na zagrebškem sindikalnem plenumu konec marca so sklenili, da bodo zahtevali uveljavitev sklenjene pogodbe, ki pa jo je treba dopolniti le toliko, da se popravijo plače v enakem razmerju s podražitvijo življenjskih potrebščin. Vlada se za zahteve organizacije sploh ni zmenila. Zato so jo opomnili, da zdaj še ne bodo storili najhujših ukrepov, marveč bodo le z dvodnevno stavko na vseh državnih železnicah v državi opozorili na svoje zahteve, a le, če država ne bo uporabljala sile. Sicer bodo prisiljeni nadaljevati boj, dokler ne bodo premagali vlade dokončno. Centralni delavski sindikalni svet, ki je združeval vse levičarske sindikate v državi, je potrdil 1. aprila sklep zagrebškega plenuma.

V Sloveniji je vodila priprave na splošno železničarsko stavko »strokovna komisija«, ki je bila na strani nove komunistične delavske stranke. Njenih 30 krajevnih organizacij je štel okrog 7200 članov, najmočnejše pa so bile železničarske organizacije. Osrednji stavkovni odbor je 10. aprila sklical v Ljubljani zastopnike krajevnih skupin in jim dal navodila za naloge med stavko.

Dne 15. aprila zvečer so v Ljubljani na trgu pred mestnim domom sklicali shod. Zaradi besedila na lepaki: »Delavci, delavke, vse pošteno in trpeče prebivalstvo, udeležite se velevažnega shoda v najmočnejšem številu!« je predsednik deželne vlade pripisal shodu politične namene. Politično, proti državi naperjeno delovanje pa so že tedaj v »demokraciji« državi obsojali in preganjali kot »veleizdajo«. Delavski organizatorji so se tega zavedali, zato so tudi na shodu, ko so razglasili stavko, poudarjali, da je to mezdna, ne politična stavka.

Oblastniki so bili že pripravljeni. Predsednik deželne vlade je že pred shodom, 14. aprila na opozorilo notranjega ministra, da je treba prihodnje dni pričakovati splošno železničarsko stavko in zato zagotoviti s posebnimi ukrepi redni promet, naročil pri vojaškem poveljstvu, naj bo vojaštvo pripravljeno ne le v Ljubljani, marveč tudi v Mariboru, Celju, Trbovljah, Kočevju in na Jesenicah. Stavko so hoteli v kati za-
dušiti.

Kljub vsemu se je splošna stavka v vsej državi popolnoma uspešno začela v noči med 15. in 16. aprilom, ko so hkrati stavkali tudi avstrijski železničarji, kar je bilo toliko bolj ugodno za naše delavce v Sloveniji. Manjša izjema je bila le, da tedaj niso začeli stavkati na kratkih progah Murska Sobota-Hodoš in D. Lendava-Čakovec. Stavkajoči so povsod po postajah postavili straže, osrednja stavkovna odbora pa sta imela nadzor. Organizacija je bila zelo dobra. Stavkali so tudi delavci in nameščenci zveze jugoslovanskih železničarjev in prometne zveze. V zvezi jugoslovanskih železničarjev je bilo največ nameščenec, ki so bili med njimi mnogi močno nacionalistično usmerjeni. Vlada se je obrnila na to zvezo v pričakovanju, da bo z njeno pomočjo zlomila stavko. Vendar stavkokazov sprva iz vrst te zveze ni bilo, pač pa je zveza zavračala vnaprej vsako odgovornost za posledice stavke. »Zvezarji« so morali manevrirati, da bi ne izgubili članstva. Hkrati je vodstvo nacionalistične zveze računalo, da se bodo umaknili iz stavke, brž ko bi bilo mogoče stavko ožigosati kot politično in

ne le kot mezdno gibanje. Zato je že prvi dan sporočilo vladi svoje pogoje za izstop iz stavke. Pogoji pa so bili: razveljavitev začasnega pravilnika (čeprav so ga pomagali sestavljati) uveljavitev sklenjene pogodbe do izdelave službene pragmatike, takojšnja pogajanja za sklenitev novega pravilnika, podpis tega pravilnika do 1. maja... Deželna vlada je te pogoje sporočila v Beograd. Vse prihodnje dni so se vrstile spletke med vodstvom zvezarjev in stavkajočim članstvom, da bi prenehali stavkati. Iz Beograda so dobili od svoje sindikalne organizacije sporočilo, češ da so srbski železničarji, člani njihovega sindikata, že prenehali stavkati. Tako so končno dosegli, da je vodstvo izglasovalo izstop iz stavke in predsednik deželne vlade je sporočil, da bo članstvo ZJZ 22. aprila začelo delati. Na mariborskem področju so se 23. aprila skoraj vsi člani ZJZ priglasili na svojih delovnih mestih.

Medtem je levičarska sindikalna organizacija storila vse, da bi bila stavka uspešna. Dne 17. aprila je bilo njeno odposlanstvo pri Korošcu. Korošec je delavske zahteve gladko zavrnil. Trmasto je zahteval, da se morajo železničarji nemudoma vrniti na delo in da bo šele potem pripravljen se pogajati. Odposlanstvo mu je izročilo spomenico ter pustilo odprta vrata za pogajanja s predlogom, naj bi skupno z njo izdelal nov začasni pravilnik.

Dne 18. aprila se je okrog 800 ljubljanskih železničarjev zbralo na shodu na Krekovem (Mestnem) trgu v Ljubljani. Govorili so Petrič, Makuc, Perdan in Golouh.

Dne 19. aprila je vlada vpoklicala v vojaško službo vse železničarje, vojaške obveznike med enainvajsetim in osemindesetim letom. To so bile dvomesečne vojaške vaje, seveda z očitnim namenom, da bi zlomili stavko. Obvezniki bi se morali prigrasiti že naslednji dan, 20. aprila, zjutraj. Kdor bi se ne prigrasil, bi veljal za dezerterja in bi bil zato kaznovan po vojnih zakonih. Mobilizirani železničarji so si bili dolžni sami skrbeti za hrano in stanovanje. Mnogi železničarji so nemudoma »dezertirali«. Tako so iz Ljubljane številni pobegnili na podeželje, zlasti tisti, ki so imeli sorodnike po vaseh. Toda ostalo je še jedro neomahljivih delavskih borcev, ki so se nadalje hrabрили in se skrivaj shajali zunaj mesta. Tako so se 20. aprila v Ljubljani sestali dvakrat za stariim streliščem pod Rožnikom v Ljubljani. Ob tej priložnosti je Marcel Žorga opozoril vojaške vpoklicance, naj se skrivajo in prenočujejo kje drugje, ne doma, da bi jih ne pozaprl. Policija je imela že seznam železničarjev, predvsem levičarjev, ki bi jih naj polovili.

Železničarji so tedaj potrebovali pomoč vsega delavstva. Najprej so jih s stavkami podprli rudarji in še nekateri drugi. Ze 20. aprila so začeli stavkati kočevski rudarji in papirničarji v Radečah, 21. aprila so nastopili stavko zabukovski, trboveljski, zagorski in hrastniški rudarji. Prav tako so ta dan začeli stavkati hrastniški steklarji, apneničarji in rudarji v Velenju ter žagarji v Šoštanju. Dne 22. aprila se je začela stavka še v senovškem premogovniku, v šoštanski usnjarni in lesnih delavcev v Kočevju. Pomembna je bila zlasti stavka rudarjev v premogovnikih, ker je bilo treba prepričati, da bi železnica dobila premog, če bi že železničarje prisilili delati. Zato tudi kočevski rudarji niso pustili odvažati že nakopanega premoga. V mnogih krajih po Sloveniji so bila tiste dni velika zborovanja z demonstracijami množic. Delavstvo je povsod zahtevalo, naj se vlada nemudoma začne pogajati z železničarji in naj ne preganja stavkajočih delavcev. Pomembno je,

da so tedaj v Ljubljani tudi zborovale na protestnem shodu ženske (21. aprila) in da se jih je nekaj sto napotilo k predsedniku deželne vlade. Na poti so se jim pridružili še številni moški, ki so poprej zborovali v Tivoliju na prostem. Odposlanstvo je vodila Kregarjeva. Predsednik Breje je moral prevzeti resolucijo, ki je ugotavljala, da je bila stavka popolnoma redna ter pravilna, ne da bi trpela red in mir, potem pa je vse pokvarila vlada s svojimi ukrepi. Ženske so zahtevale proti vpoklicu mož na vojaške vaje in proti uporabi vojaštva proti stavkajočim, ki so jih silili, naj začno delati. Opozorile so tudi, da bodo prebivalci kmalu začeli stradati, ker je onemogočen dovoz živeža v mesto. — Tedaj je pred vladno palačo na sedanji Prešernovi cesti demonstriralo okrog poldruhi tisoč ljudi. Breje je bil tako neroden in robat, da je razdražil ljudi. Golouh, levi socialist, ki je bil med množico, je potem, ko sta s Petričem usmerila množico proti Rožniku, v govoru menil, da bo treba razširiti železničarsko stavko v splošno stavko vsega delavstva.

Vpoklicanih železničarjev je bilo tako malo, ki so se sami priglasili ali jih je priganjala policija na delo, da ni bilo mogoče z njim kaj početi, zlasti še, ker so se večinoma branili delati. Zato so jih odganjali v zapore. Ljubljanski stavkovni odbor je nekaj časa 85 zapornikom plačeval hrano. Deželna vlada je bila tako rekoč brez glave. Na seji 22. aprila je ugotavljala, da nima nobenih pravih navodil iz Beograda. Po vsej Sloveniji pa je vrela. Vlada z meščanskim časopisjem je poznala le eno »modrost«: pritiskala je na stavkajoče z grožnjami in »prepričevanjem«, naj se vrnejo nemudoma na delo ter da bi z vojaškimi vpoklicanci in s stavkokazi zlomila stavko.

Do 20. aprila je bila stavka popolna. Tistega dne si je oblast prizadevala z 250 vpoklicanci in s stavkokazi članov nekomunističnih sindikatov obnoviti vsaj delno promet. Prvi vlak je pripeljal iz Novega mesta, drugi pa je 21. aprila odpeljal iz Ljubljane na Jesenice, a ga je na križišču s sedanjo Titovo cesto ustavilo kakšnih tristo ljudi, ki se niso hoteli umakniti s proge, tako da jih je zvelkalo z železnice pol čete vojakov in trideset policajev. Promet so obnovljali le počasi še več dni.

Dne 23. aprila je strokovna komisija sklenila, da bo vse delavstvo s splošno tridnevno stavko (24. — 26. aprila) podprlo železničarje ter protestiralo proti vladnemu nasilju. Krščansko-socialistični sindikat, »jugoslovanska strokovna zveza« je nasprotoval splošni stavki in je velel svojemu članstvu, naj ne stavka.

Dan pred usodnimi dogodki v Ljubljani, 23. aprila, je bil železničarski shod na Fužinah pri Ljubljani. Delavstvo se je tedaj zbiralo na številnih zborovanjih, dan za dnem, čeprav je oblast prepovedala tudi zborovanja in je bila vsa dežela kot v izrednem stanju, ki sicer ni bilo razglašeno. Na fužinskem zborovanju so se odločili, ko je Makuc napovedal, da se bo začela splošna stavka, da se bodo prihodnji dan zbrali pred tramvajsko remizo na Zaloški cesti, v tedanjem ljubljanskem predmestju Vodmatu. To so vladi sporočili njeni ovaduhi. Pozneje se je vlada izgovarjala, da bi opravičila krvavo nasilje na Zaloški cesti, češ da so delavci imeli v načrtu pohod po mestu in napad na vlado, da bi jo strmoglavili. Toda to je bilo iz trte zvito. Pač pa so ovaduhi poročali vladi, da so zborovalci na Fužinah sklenili prinesiti prihodnji dan s seboj »vsak svoje« — najbrž orožje, kakor je mogla pozneje ugotoviti preiskava državnega pravdnistva.

Nadaljevanje na 10. strani

Fotografija z vprašanjem

Štirje borci v angleških uniformah, za njimi pa mlado dekle... Postavili so se pred značilno dolensko ali belokranjsko zidanico, leseno in s slamo krito. Drevje je golo, znak da je bila takrat pozna jesen ali zgodnja pomlad snega pa ni... Zatorej sklepamo, da je slika nastala jeseni 1944 ali spomladi 1945 na Dolenjskem ali v Beli krajini. Smo se zmotili?

Pisma uredništvu

Pismo iz Tadžikistana

Dragi slovenski prijatelji!
Piše vam nekdanji udeleženec
narodnoosvobodilne vojne v Slo-
veniji Nazar Kajumov.

Jeseni 1943 se mi je posrečilo
zbežati Nemcem, vstopil sem v
Briško-beneški odred, kjer je bil
tedaj komandant Marko Redel-
longi.

Od tedaj je minulo že četrto sto-
letje, toda ves ta čas se pogosto
spominjam svojih vojnih tovari-
šev, s katerimi sem delil veselje
nad zmagami in žalost zaradi pa-
dlih ter zaradi neuspehov, pa tu-
di težave vsakdanjega partizan-
skega življenja v Julijskih Al-
pah. Meni kot sovjetskemu fantu
ni bilo lahko bojevati se proti fa-
šistom v slovenskih hribih. Toda
domačini in soborci so nam, sov-
jetskim partizanom, pomagali,
kar so največ mogli. Zaradi tega
se jim najpristneje zahvaljujem.

Toda nikakor ne morem poza-
biti hudih bojov, napornih in dol-
gotrajnih pohodov po hribih,
mrza in lakota... Neslan moč-
nik in košček mesa — to je bila
naša vsakdanja hrana. Za nas je
bil praznik, kadar smo fašistom
zaplenili kako hrano. Tedaj smo
se za silo najedli.

Spominjam se drzne akcije par-
tizanov Briško-beneškega odreda
dne 12. marca 1944 na letališče
»Campo di fortuna« blizu Vidma.
Udeležilo se je 52 borcev, slo-
venskih in sovjetskih. Prizadejali
smo sovražniku ogromno škodo,
uničili 12 letal in strešno osebje.

Toda veselje nad zmago nam je
skalil zahrbtni napad na naše ta-
borišče, v katerem je padlo ne-
kaj slovenskih tovarišev skupaj z
našim sovjetskim tovarišem Ra-
mazanom Ergalievim-Aleksejem.
Padel je, ko je ščitil našim umik.
Bojeval se je do zadnjega naboja.

Kar toplo mi postane pri srcu,
ko se spominam slovenskih tova-
rišev. Pozdravljam vse borce iz
Briško-beneškega odreda kot Al-
fonza Perata, Nazdara, Artura,
Marka, Giovannija, Angelo in Či-
ča. Prav tako pozdravljam vašča-
ne iz Loma, Ivanko, njenega bra-
ta Adolfa, Marijo, Julijo, Rusinjo
Polino in njene hčerke, moža in
vse druge.

Junija 1944, po smrti Marka Re-
delongija in Justa, so nas po-
stali v ruski bataljon Bazoviške
brigade. Postal sem četni koman-
dir, zatem pa namestnik bataljon-
skega komandanta. V tej briga-
di sem se bojeval do konca voj-

ne. V bojih sem bil dvakrat ra-
njen, dobil sem red in medaljo
hrabrosti.

V povojnih letih se mi misli
pogosto vračajo v Slovenijo, pred
oči se mi pojavljajo obrazi dra-
gih slovenskih soborcev. Sanja-
rim, kako bi se vrnil na obisk v
kraje, kjer sem pustil del svoje
mladosti in krvi, toda ne vem,
kako bi to svojo željo uresničil.

Zdaj sem zaposlen kot preda-
vatelj v srednji šoli. Srečen sem,
da narodi gradijo novo družbo,
pa tudi osebno sem srečen. Imam
devet otrok. Želim, da le-ti ne bi
spoznali strahot vojne, kakršne
smo doživeli mi.

Rad bi dobil kako pismo od
slovenskih tovarišev.

Kajumov Nazar, Tadžikiska
SSR, SSSR, Ordžonikidze-
badski rajon, srednja šola
št. 27 »Jurij Gagarin«

Zakaj nas gledajo postrani?

Kmalu bo preteklo četrto sto-
letje, kar je umolknilo orožje.
Spominjam se, kako je bilo med
vojno, kako smo bili složni, po-
sebeno mi partizani. Ko smo se
srečali z Notranjske, Dolenjske,
Gorenjske, Primorske ali Štajer-
ske, smo si prijateljsko stisnili
roke, si podelili zadnjo cigareto
ali košček kruha. Nihče ni vpra-
šal, odkod je kdo doma, ni
bilo važno, kakšne narodnosti je
kdo...

Po osvoboditvi so se mnogi bor-
ci naselili zunaj krajev, kjer so
se rodili in preživeli mladost,
kjer jim je pač bolj prijalo. Po-
ročili so se in si ustvarili druž-
ne. Tudi mnogi Primorci smo se
naselili po drugih slovenskih po-
krajinah.

Nisem zadovoljen s tem, kako
gledajo nekateri domačini na nas.
Kot na tužce, na vsiljivce. Slišal
sem že očitek, da sem bil v ita-
lijanski vojski. Kot bi bil šel va-
njo prostovoljno in z veseljem, ne
pa z jezo... Ze tako smo v Ita-
liji, kamor so nas pahnil brez-
dušni trgovci z ljudmi po pogod-
bi v Rapallo, veliko hudega oku-
sili, komaj da so nas še šteli za
ljudi.

Ljudje, ki nam očitajo take re-
či, ne poznajo naše zgodovine,
dokazujejo svojo nerazgledanost,
nestrpnost in sebičnost.

Franč Štefančič, Cerknica

Pripis uredništva: Strinjamo se
z vami. Do kdaj se bomo Sloven-
ci delili (v razdvajalnem smislu)

na Dolenjsce, Gorenjsce, Štajer-
ce in Primorje? Ko se lahko v
eni uri pripelješ z avtom iz ene
pokrajine v drugo...

Prepričani smo, da mladina zve-
čje ne pozna ločitve ljudi po kra-
ju rojstva in da zanjo pomenijo
taki odnosi do priseljencev žalo-
sten ostanek preteklosti!

Novo življenje v Grudnici na Tolminskem

Odkar so partizanske brigade
konec aprila leta 1945 zapustile
primorske hribovske vasi, gorska
vasica Grudnica na Tolminskem
še ni doživela takega obiska in
prometa kot 10. avgusta letos, ko
so tu odprli prenovljeno Boroje-
vičovo cesto in izročili namenu
novo lovsko kočjo.

Prej je bila vas nekako pozab-
ljena in njeni prebivalci so viso-
ko v hribih (800m) samevali,
skoraj odrezani od sveta. Nekda-
nja vojaška avstrijska cesta iz I.
svetovne vojne je v dobrem pol-
stoletju brez večjega vzdrževanja
skoraj propadla. Elektrifikacija
vasi pred 18 leti je bila zanje
sicer pomembna pridobitev, ki jim
je omogočala razsvetljavo in po-
vezavo s svetom s pomočjo radij-
skih sprejemnikov, pogrešali pa
so živega stika z ljudmi in bolj-
šo prometno zvezo do njih.

Prenovljena cesta in lovska ko-
ča, jim bosta omogočale več ži-
vahnosti, saj bo kraj postal pri-
ljubljena izletniška točka za og-
led naravnih lepote in obujanje
spominov na I. in II. svetovno
vojno. Kočo so postavili na ruše-
vinah nekdanje Kofolove domači-
je, na najbolj razgledni točki. Do-
mačini, ki so nudili gostoljubje
partizanom in aktivno sodelovali
v NOB, vedo povedati, da so ne-
kega dne Nemci obkolili to hišo.
Iz nje se je prebil Kofolov sin
Janko. Na pragu je ustrelil nemš-
kega poročnika, izkoristil zmedo
in se zakotalil izpred hiše po str-
mem snežnem pobočju. Sovražnik
je potem hišo razdeljal in izropal.
Njegove represalije so občutili
tudi drugi zavedni vaščani.

Letos so delali vso pomlad in
poletje in sicer ob podpori kra-
jevne skupnosti iz Mosta na So-
či in lovske družine, ki si je tu
gradila kočjo. Tako so opravili
okoli 4000 prostovoljnih delovnih
ur. Vsi so zelo ponosni na oba
objekta in ni jim žal truda. Ot-
voritvene slovesnosti so se ude-
ležili tudi nekdanji borci NOB
in veliko mladine.

Just Perat

Droga — Portorož

V prihodnjih tednih bo čas za nabiranje še nekaterih cvetov,
posebno pa še listov in celih rastlin. Če bo kaj več dežja, bodo
pričele rasti tudi gobe: lisičke in jurčke. Tako lahko nabiramo:
cvetje: arnike, male marjetice, ostrožnika, ognjiča brez in s čašo,
kamilice, žoltovine, planinskega pelina ali šinja, bele mrtve ko-
prive, slezenovca, rmana, močvirskega osloda, lipe, bele deteljice,
njivske mačehe;

liste: pelina, preobjede, hribske rese, medvedovega česna, sleza,
gosje trave, pravega kostanja, leske, lapuha, rdeče jagode, jetr-
nika, oreha, slezenovca, melise, ozkolistnega trpotca, plučnika,
robide, jelenovega jezika, svinjske dušice, regrata, grenke dete-
ljice, pekoče koprive;

rastlino: pelina, gladišnika, hribske rese, arnike, ozkolistnega
ožepka, kopitnika s korenino, dišeče perle, tavžentrož, krvavega
mlečka, slaka, bodečega pripotja, njivske preslice, jastrebine,
zebrata, rumene lakote, božje milosti, grenkuljice, šentjanževke,
planinskega pelina, bele mrtve koprive, lisičjaka, medene dete-
lje, rmana, grenke in navadne ramšele, ženiklja, močvirskega
osloda, urhovk, travniškega in zdravilnega jetičnika, zimzelena,
kamilice;

korenine: preobjede, kompave, sretene, velikega in malega divje-
ga janeža, sladkih korenin, ženiklja, regrata;

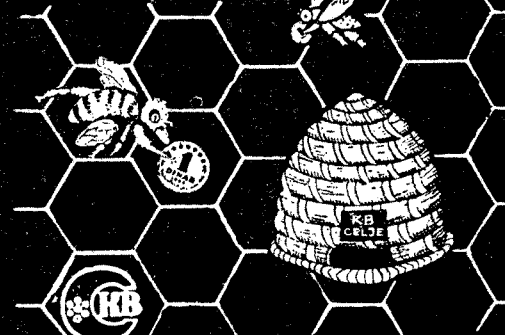
lubje: divjega oreha in krhlike;

plodove: borovnic;

razno: macesnovo gobo, planinski mah, plučni mah, ržene ro-
žičke, lisičjakov prah.

Rastline, ki imajo v sebi strupene snovi, naj nabirajo le odra-
sli! Po nabiranju pa si je treba vedno dobro umiti roke!
Suhe lisičke in jurčke kupujemo po najvišjih dnevnih cenah!

PRIDRUŽITE SE
TUDI VI

KREDITNA BANKA
CELJE

DECEMBRSKO NAGRADNO ZREBANJE VSEH HRA-
NJENIH VLOG PRI KREDITNI BANKI CELJE IN
NJENIH ENOTAH!

NAGRADE:

Avto Zastava 750, 30 deset dnevni potovanja v Pariz in
London in 94 denarnih nagrad.

Zrebanje 13. decembra 1969 v Brežicah.

KREDITNA BANKA CELJE

Pravna posvetovalnica

Prenehanje dela in sprejem na delo

VPRAŠANJE:

Tov. N. N. je bil zaposlen pri
podjetju, ki je zašlo v težave. De-
lati je prenehal na podlagi odloč-
be, proti svoji volji. Podjetje
mora to storiti v enem letu. V
konkretnem primeru se to ni zgo-
dilo in delavec sprašuje kaj naj
stori.

dobno delovno mesto, dolžno po-
zvati najprej delavca, ki je nehal
delati proti svoji volji. Podjetje
mora to storiti v enem letu. V
konkretnem primeru se to ni zgo-
dilo in delavec sprašuje kaj naj
stori.

ODGOVOR:

Predvsem bi tov. N. N. sveto-
vali, naj vložijo tožbo in sproži s
tem delovni spor. Delovni spori
so takse prosti in le ne ta način
bo lahko uveljavil svojo pravico.
Razen tega pa bo tudi v primeru,
če ne bo uspel, imel vsaj prepri-
čanje, da je storil vse, kar je
moral in se ne bo po nepotrebnem
jezil, češ da bi morda s tož-
bo le uspel. Odločilo bo sodišče,
če je kaj upanja na uspeh, pa
naj pojasni sledeča izvajanja.

Zaradi ukinitve delovnega me-
sta ali trajnega zmanjšanja obse-
ga dela sme podjetje »odpustiti
z dela« delavca proti njegovi vo-
lji. V takih primerih torej dela-
vec, če so izpolnjeni ti pogoji, s
tožbo ne bo uspel. Delo mora pu-
stiti proti svoji volji. Če pa pod-
jetje v enem letu znova uvede de-
lovno mesto ali podobno delov-
no mesto, ki ustreza delavče-
vi kvalifikaciji, ali pa na delov-
nem mestu, na katerem je delal
odpuščen delavec (pišemo »odpu-

ščen« zaradi jasnosti, čeprav naš
zakon pojma odpusta ne pozna),
poveča število delavcev, potem
sme delavec zahtevati, da ga pod-
jetje sprejme nazaj. Če je podan
tak dejanski stan bo s svojo tož-
bo, s katero bo zahteval ponovni
sprejem, tudi uspel.

Če je podjetje prišlo pod pri-
silno upravo in je delavcu prene-
halo delo na podlagi odločbe pri-
silnega upravitelja, potem po na-
šem mnenju in (skladno s kome-
ntarjem zakona o delovnih razme-
rijih) veljajo za takega delavca ista
načela. Če podjetje v enem letu
sprejme drugega na njegovo de-
lovno mesto, lahko prizadeži s
tožbo zahteva, da sprejmejo nje-
ga. Če pa je bil uveden stečaj
(konkurz) podjetja, kar pomeni,
da je bilo podjetje na tem, da se
ukine, potem pa kljub temu, da
stečaj ni bil končan z likvidacijo
podjetja, marveč s sanacijo, de-
lavec nima pravice zahtevati po-
novnega sprejema, ker mu delo
ni prenehalo zaradi zmanjšanja
obsega dela ali ukinitve delovne-
ga mesta, kakor se to izrecno za-
hteva kot pogoj za tako tožbo.

Ne glede na to pa tovarišu
N. N. svetujemo tožbo, kajti prav-
na mnenja se šele v teku pravde
pred več sodnimi instancami do-
končno izkristalizirajo.

PROTI RJI

WD-40

Vojaška veda in tehnika

Vzroki eksplozije na letalonosilki »Enterpris«

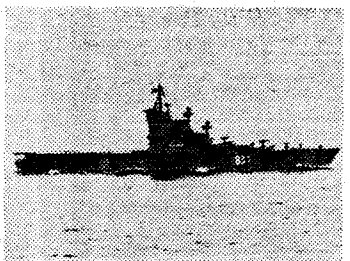
Po daljšem času so Američani uradno sporočili, kako je prišlo do eksplozije in kakšna škoda je pri tem nastala na njihovi letalonosilki »Enterprise«. Posebna komisija je ugotovila, da so pri vzletu nekega letala vroči plini, ki so dotekali iz plinske turbine, povzročili eksplozijo ene izmed raket »Zuni«, ki je bila obešena pod krilom tega letala. Ta je nato vžgala še druge rakete in bombe na letalih v neposredni bližini.

Američani trdijo, da bi bila škoda še veliko večja, če jih ne bi bil izučil podoben primer, ki se je pripetil poleti 1967 na letalonosilki »Forrestal«. Po tisti nesreči so vse ladje tako opremlili in moštvo tako izurili, da bi bile posledice takšnih nesreč čim manjše.

Navtilic požaru in eksploziji petih do sedmih 500-funtnih bomb je bila škoda sorazmerno majhna in ladja je še nadalje lahko opravljala svoje bojne naloge glede na to, da vzletišče in katapult niso bili poškodovani. Celotna škoda, ki jo je nesreča povzročila, so ocenili na 6.400.000 dolarjev, ladjo pa so popravili prej kot v treh mesecih.

Nosilka helikopterjev

Nova sovjetska lahka križarka, ki je hkrati tudi nosilka helikopterjev, »Moskva« se je prvič pridružila sovjetskemu vojnemu ladjevju v Sredozemlju že lani. »Moskva« ima približno 15.000 ton, dolga pa je kakih 195 metrov. Približno 90 metrov krova je povsem ravnega in namenjenega za pristajanje helikopterjev, ki jih imajo

za boj z nasprotnikovimi podmornicami in v druge namene. Na ladji je prostora za dvajset helikopterjev.

Sicer pa je »Moskva« opremljena še z dvema dvojnima rampama za spuščanje izstrelkov »morje-zraka«, z dvema dvocevima topovoma 57 mm in z metalcem protipodmorniških izstrelkov. »Moskva« ima tudi dvoječka. To je »Leningrad«, ki je prav tako opremljen s plinsko turbino in lahko razvije hitrost do 55 kilometrov na uro.

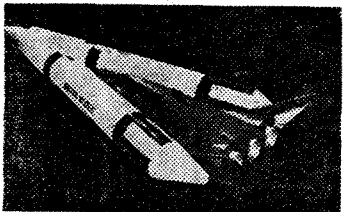
Angleške oborožene sile

Britanski vojaški stroški znašajo približno 6 odst. nacionalnega dohodka in so letos za 223 milijonov dolarjev manjši od lanskih. So pa še vedno zelo visoki — 5.438 milijonov dolarjev.

Prvega januarja letos so imeli Britanci 246.000 vojakov na domačem otočju, 59.600 jih je bilo na evropski celine, 17.500 v Sredozemlju in na Blžnjem vzhodu, 51.500 na Srednjem in Daljnem vzhodu, 37.000 vojakov pa v drugih delih sveta.

Vesoljsko vozilo

Na sliki vidimo maketo vesoljskega vozila tipa »Starclippers«, kot si ga zamišlja ameriško letalsko podjetje Lockheed. Ko bi vozilo drvelo v ve-

solje, bi trošilo gorivo iz rezervoarjev, ki imajo obliko črke V. Brž ko pa bi posadka opravila svojo nalogo, bi se spustila proti Zemlji in pristala tako kot z vsakim drugim letalom.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

LJUDJE — ŽABE

Zaščita pred mrazom

Naloge, ki so v vojnih mornaricah namenjene potapljačem, so dokaj obsežne in raznovrstne, pričakovati pa je, da bodo v bodočnosti še pomembnejše. Očitno je, da je uspeh potapljaških akcij odvisen predvsem od vrste in kakovosti potapljaške opreme.

Razen težke potapljaške opreme v vojnih mornaricah uporabljajo tudi tri vrste samostojnih potapljaških aparatov. To so aparati z odprtim (na zrak), zaprtim (na kisik) in napol zaprtim (na plinsko mešanico) krogom dihanja.

Težka potapljaška oprema je napravljena tako, da potapljača oskrbujejo z zrakom po ceveh z vodne površine. Potapljačevo glavo obdaja posebna čelada, iz katere potapljač lahko normalno diha, govori in gleda. Ker pa je težka potapljaška oprema zelo okorna in ker je potapljač v njej neposredno odvisen od površja, jo čedalje bolj spodbirajo lahka oprema. To pa kljub temu, da je težka potapljaška oprema še vedno nenadomestljiva pri dolgotrajnejšem in napornejšem bivanju in delovanju v večjih globinah in v hitrih tokovih.

Aparat z odprtim krogom dihanja je zlasti uporabljen pri naglem potapljanju do globine 50 metrov, čeprav znaša svetovni rekord, ki so ga pred desetimi leti dosegli Italijani, 131 metrov.

Aparati te vrste so med potapljači zelo razširjeni, ker so enostavni in zanesljivi. Ko začne primanjkovati zrak, na kar potapljača opozori težavno dihanje ali pa zvočni signal, bo potapljač uporabil rezervni zrak, ki ga je dovolj za vrnitev na površje. S temi aparatom se v globinah ni mogoče zadrževati dlje časa. Čim večja je globina in čim napornejša je podvodno delo, tem prej se bo moral potapljač vrniti na površje. Če se potapljač ne bo spustil globlje kot deset metrov, bo tam vzdržal največ tri ure. Pri večjih globinah pa bo svojo zalogo zraka potrošil v precej krajšem času. Slaba stran aparata je v tem, ker potapljača izdajajo zračni mehurčki, in zato ga je moč uporabljati le za razne defenzivne naloge.

Aparati z zaprtim krogom dihanja (na kisik) so namenjeni pomorskim diverzantom in drugim potapljačem, ki izvajajo ofenzivne naloge. S temi aparati se je mogoče zadržati pod vodno gladino približno štiri ure. Njihova prednost je zlasti v tem, da ne izločajo nobenih zračnih mehurčkov, toda z njimi se je mogoče spustiti le do 13 metrov globoko. Američani jih skušajo zboljšati tako, da jim bodo razen kisika dodali še steklenico z nevtralnimi plinom. Sestavni del opreme bo majhen avtomatski računalnik, ki bo samodejno — glede na globino — uravnaval razmerje med kisikom in nevtralnimi plinom. Hkrati s tem bo računalnik tudi ugotavljal, kdaj se mora potapljač pri vračanju na površje ustavljati z namenom, da bi se njegov organizem prilagodil spremenjenemu zunanjemu pritisku. Z izpopolnjenim aparatom bo potapljač lahko ostal pod vodo do šest ur.

Aparati z napol zaprtim krogom dihanja so zasnovani na načelu, da potapljač uporablja za dihanje — dokler je to mogoče — zrak iz posode, ki jo ima na hrbtu, ko pa zrak postane neuporabljiv, ga spusti v vodo in nadomesti s svežim iz steklenic. Čeprav so aparati te vrste zelo dragi, jih čedalje bolj uporabljajo, saj so prav tako zanesljivi kot aparati na zrak, toda z njimi se je mogoče potapljati globlje in pod vodo ostati dlje časa. Če potapljač

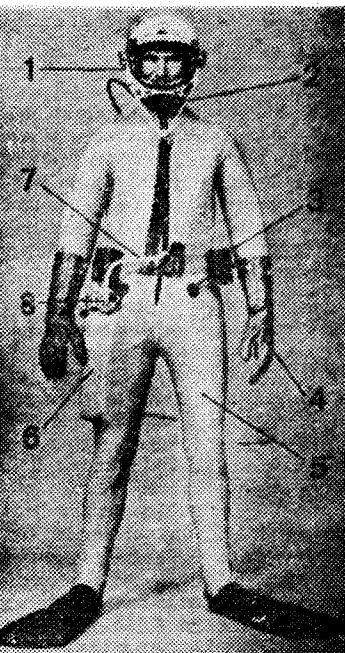
POTAPLJAC Z APARATURO NA NAPOL ZAPRTI KROG DIHANJA 1 — zaščitni okvir, 2 — posoda za dihanje, 3 — škafli regeneracija s kemičnim absorbensom, 4 — steklenice za plinsko mešanico z ventili in reduktorji

uporablja za dihanje mešanico, v kateri je 40 odstotkov kisika in 40 odstotkov dušika, bo v globini 40 metrov lahko ostal eno uro, medtem ko mu mešanica, ki jo sestavlja 10 odstotkov kisika in 90 odstotkov helija, omogoča polurno bivanje v globini 120 metrov.

Potapljaški aparati

Potapljačem, zlasti če se morajo v hladni vodi zadrževati dlje časa, povzroča mraz hude težave. Te so toliko večje v primeru, če imajo potapljači s seboj zalogo helija, zakaj helij je šestkrat boljši prevodnik toplote od zraka. Zato se potapljačem, ki za dihanje uporabljajo mešanico s helijem, telo zelo hitro ohladi.

Potapljači se skušajo pred mrazom zavarovati tako, da si oblačijo toplo perilo, prek katerega si nataknejo nepremočljive kombinize. V novjšem času uporabljajo tako imenovana »mokra« potapljaška oblačila, ki so napravljena iz 4-6 mm debelega goba-

POTAPLJAC V TERMOKOMBINEZONU Z ELEKTRICNIM GRETJEM 1 — potapljaška čelada, 2 — krožni podstavek za čelado, 3 — akumulator, 4 — rokavice, ki so tudi na električno gretje, 5 — vrhne zaščitno oblačilo iz gobastega neoprena, 6 — steklenica s stisnjenim zrakom (ali neonom), 7 — cev za vzdrževanje enakega pritiska v obleki, 8 — regulator za jakost gretja.

stega neoprena. Ta ni nepremočljiva, toda voda, ki prodira skozenj, se ob potapljačevi koži segreje in varuje pred mrazom, obleka pa je v tem primeru nekakšen izolator. Če se potapljač spusti globlje, se bo neopren zaradi večjega pritiska stisnil in zato bo tudi njegova toplotna izolacija slabša kot sicer.

To pomanjkljivost skušajo odstraniti na dva načina: s segrevanjem z električnim tokom in s segrevanjem s toplo vodo. V prvem primeru potapljač uporablja termokombinezon, v katerega so vgrajene žice, segreva pa jih tok iz 24 voltnega akumulatorja z zmogljivostjo 200 vatov. Akumulator si potapljač zatakne za pas, segrevanje pa naravna tako, da temperatura kombinize znaša 28-30°. Prek termokombinezona si potapljač natakne še kombinizon iz neoprena. Da pa se ne bi spri-

čo povečanega pritiska zmanjšala izolacijska sposobnost neoprena, potapljač iz posebne steklenice spuša pod ustreznim pritiskom v to obleko zrak, da bi na vsaki globini zadržala enako debelino. Še boljši od zraka je v te namene neon, ker je boljši toplotni izolator. Prek tega kombinize si potapljač nadene še tretje oblačilo, ki je namenjeno za splošno zaščito.

S toplo vodo pa se potapljač v vodi ogreva tako, da mu pred odhodom na nalogo v oblačilo, ki je nepremočljivo, ulijejo 15-20 litrov tople vode (33-38°), ki ga greje ves čas, dokler je v vodi. Nekaj toplote se sicer prek obleke porazgubi, toda potapljačevo telo je sproti nadomešča. Po polurnem bivanju pod vodo se temperatura te vode v kombinizonu ustali na približno 30°.

(Nadaljevanje prihodnjč)

LJUBLJANA

PRIPOROČAMO VAM IZLETE:

ZA JESEN SMO PRIPRAVILI NASLEDNJE IZLETE:

- 23. 8. 1969 — enodnevni izlet v Trbiž (Višarje) in preko prelaza Predil po dolini Soče in Idrije v Idrijo in v Ljubljano.
- 24. 8. 1969 — bomo odpeljali zadnjo skupino na letovanje v Rimini (Italija). V času sedem-dnevnega letovanja si bomo ogledali še Firenze, San Marino ter druga bližnja mesta.
- 30. 8. 1969 — dvodnevni izlet v Benetke, združen s kopanjem v Lido di Jesolo.
- 12. 9. 1969 — trodnevni izlet na Dunaj z obiskom jubilejnega devdesetega dunajskega velesojma.
- 13. 9. 1969 — osemdnevno potovanje po Jugoslaviji. Zanimivo potovanje po Bosni, Hercegovini z ogledom Banja Luke, Sarajeva, Mosta na Drini, Višegrada, Sutjeske, Dubrovnika, Splita, Bihaca in Plitvičkih jezer.
- 13. 9. 1969 — dvodnevni izlet na

- Grossglockner in v Dolomite.
- 20. 9. 1969 — Dvodnevni izlet v Budimpešto.
- 20. 9. in 4. 10. 1969 — trodnevni izlet na Gardsko jezero z obiskom rojstnega kraja papeža Janeza XIII. v kraju Sotto il Monte nad Bergamom.
- 29. 9. 1969 — dvanajstdnevno potovanje v Bruxelles — London — Paris. Za ta izlet je možno obročno odplačevanje.
- 2. 10. 1969 — štiridnevno potovanje po Nemčiji z ogledom najvišjega vrha Zugspitze (2966 m) in obiska priznanega zabavišča v Münchnu — Oktoberfest.
- 2. 10. 1969 — petdnevno potovanje z letalom na razstavo obutve naravnega in umetnega usnja ter usnjere galanterije v Moskvi. Za ta izlet je možno obročno odplačevanje.

INFORMACIJE IN PRIJAVE

SAP LJUBLJANA
oddelek za turizem
Titova 38
tel: 314-922, 315-342

**SONCE
IN MORJE**
oprema za camp
in vodne športe
čolni Metzler
pri •nama•

- za ljubitelje kampiranja je v Na-ma vsa oprema za šotorjenje: domači in uvoženi šotori, zložljive postelje, mizice, stoli in ležalniki, kuhalniki, posoda ter zračne blazine
- za vodne športe imajo v Na-ma plavuti, uvoženo opremo za podvodni ribolov ter ribiško opremo in uvožene čolne znamke Metzler z motorjem ali brez. Čolne Metzler lahko kupite še za dinarska sredstva samo v Na-ma
- novost: senčniki kombinirani z mizico in prirejeni za sušenje perila za kapaciteto pralnega stroja. Cena 420,00 din.

ELITNI ODREDI AMERISKE ARMADE

Zgodovina marincev (4)

Napočilo je hudo dvajsetletje. V Gvatemali so upori postali nekaj običajnega in zato so ZDA tja pošiljale marince: prvič so se izkrcali leta 1909, potem leta 1912, potem — pa se niso umaknili, tako da so bili pravzaprav na straži vse do leta 1927. V tem času je bilo najmanj petsto spopadov — včasih se je razvnela prava bitka — s takimiimenovanimi domačimi »razbojnikii«. V resnici je šlo za kmete, ki so se umaknili v hribe, za nacionalistične revolucionarje, pozneje pa tudi za komunistične gverilce. V San Domingu so se izkrcali trikrat: leta 1912, 1914 in 1916. Leta 1914 je močna enota marincev odšla na kazenski pohod v Mehiko, v naskoku je zavzela Veracruz, zasedla mesto in razobesila na trdnjavi ameriško zastavo. Toda najbolj krvavi spopadi so bili prav gotovo na Haitiju od leta 1915 do 1922: s strašnimi »Cacos«, upornimi domačimi »razbojnikii«, ki so poskrbeli, da trde gverile ni bilo kmalu konec. Marinci so za boje proti njim uporabili dva polka.

Nihče ni nikdar zvedel, kako številni so bili »Cacos«. Vedeli so samo to, da so se njihove vrste kar same od sebe obnovile po vsakem spopadu in da so bili takoj pripravljeni za nov napad na plantaže, ki so jih stražili ameriški vojaki. Njihovo orožje so bile mačete, ki jih sicer uporabljajo pri žetvi sladkorja. Ponoči so se zbirali na gričih v džungli in opravljali čudne čarodejske in verske obrede. Umaknili se niso, če je bil le še kdo med njimi sposoben za boj. Po osmih letih gverile je bil otok komaj še obljuden, njegovo gospodarstvo je bilo na psu in po tistem so na Haitiju zmerom vladali krvoločni in nič kaj tankovestni trinogi.

Prišla je prva svetovna vojna. Združene države Amerike so dolgo stale ob strani, leta 1917 pa je predsednik Wilson poslal v Evropo vojsko, v kateri je bila tudi IV. brigada marincev. Februarja naslednjega leta je bila pripravljena na boj. Kmalu so jo poslali v hude defenzivne bitke, ki so trajale celih dvajset dni: tedaj je bilo treba zavrniti nemški napad v gozdu Belleau na zahodni fronti. Ko so vojske antante prešle v odločilno in končno veliko ofenzivo v novembru leta 1918, so pripadnike ameriške mornariške pehote poslali na prvo linijo pri Meuse-Argonne. Njihovo napredovanje se je končalo sredi uničene Nemčije.

Po koncu vojne se je število vojakov povsod zmanjšalo, ameriški vojaški poveljniki, ki so se enkrat za vselej spustili v politično areno, pa so začeli proučevati strateške in taktične prid-

Marinci na evropskem bojišču: Meuse-Argonne, jeseni 1918.

bitve strašnega konflikta. Tako se je na primer izkazalo, kako velikega pomena so v modernem vojskovanju nižji oficirji. Tako so marinci v letu 1920 dobili dve novi šoli za urjenje, in sicer v San Diegu v Kaliforniji (ki je zdaj poglavitna baza marincev) ter v Quanticu (Washington D. C.). Slednja je bila namenjena bodočim oficirjem. Velike enote, ki so bile dotlej izjemnega in začasnega značaja, so postale stalne. Naposled so marinci dobili tudi nekaj samostojnih letalskih oddelkov.

Od leta 1927 so se marinci skraj izključno vojskovali na Kitajskem. Velikansko azijsko državo je zajela notranja anarhija, nje-no tržišče je bilo odprto za vsa-rih kogar, ki je želel kovati dobičke. Čeprav je velika kriza v tridesetih letih prisilila ZDA, da so se zaprle vase, so se marinci trikrat izkrcali na Kitajskem: enkrat v Tientsinu in dvakrat v Sanghaju. Krvavo so se bojevali, samo da bi zavarovali življenje in premoženje Američanov v hudih in krutih dneh tako »imenovane« Rdeče komunee v letu 1929. Potem je v Sanghaju zmerom bila velika enota marincev. Nerazumljivo je, da so marinci zapustili Sanghaj ravno tedaj, ko bi bila njihova navzočnost na kitajskem ozemlju zelo koristna za ZDA: le nekaj pred japonskim napadom na Pearl Harbour.

7. decembra 1941 je japonsko letalstvo napadlo nič hudega sluteče ameriško oporišče in v strahotnih eksplozijah in požaru je bil uničen ponos ameriške mornarice. ZDA so se spustile v vojno nele z Japonsko (za premoč na Pacifiku), marveč tudi z Nemčijo in Italijo. Predsednik Roosevelt je proglasil splošno mobilizacijo in

v ZDA so utihnili glasovi neso-glasja in sporov. Največja in naj-bogatejša svetovna velesila se je pripravljala na boj, toda kmalu se je pokazalo, da ne njene obo-rožene sile ne njen ekonomsko-produktivni potencial niso pripravljene na takojšnjo preizkušnjo moči. Na evropskem bojišču je ruska zima zaustavila napredovanje nemške vojske, japonska vojska pa je začela velike ofenzive v južni Aziji in Oceaniji.

Nova huda preizkušnja za marince se je začela z vrsto žgočih porazov. Prvi poraz so okusili ameriški vojaki na otoku Guam, ki so ga Japonci napadli tri dni po bliskoviti akciji nad Pearl Harbourjem. Na Guam je bila le peščica ameriških vojakov, katerih najtežje orožje so bile 30-milimetrske strojnice. Dva dni je nato napadla oporišče na otoku Wake, ki so ga ZDA imele v rokah od leta 1884. Ameriški vojaki so zdržali dvanajst dni. To je bila slavna, pa nesrečna preizkušnja, v kateri se je žrtvoval tako bataljon pehote kot letalski eskadron, ki je bil na otoku. Od 9. aprila do 8. maja sta padli tudi oporišči Bataan in Corregidor, ki ju je branil slavni marinski 4. polk. Zaradi velikanskih izgub so morali ta polk kar štirikrat povsem obnoviti med drugo svetovno vojno — in enkrat med vietnamsko vojno.

Medtem je Amerika poglajala svoj mogočni vojaški stroj. Vojna zgodovinarji so doslej bolj malo proučevali bliskovitost, s katero se je v večni mir usmerjeno gospodarstvo čez nekaj mesecev spremenilo v učinkoviti vojni stroj, ki je lahko naredil toliko orožja in orodja, ladij in opreme, kolikor ga dotlej svet še ni videl.

(Nadaljevanje prihodnjic)

MARJAN SMOLE

V OFENZIVI NA CERKLJANSKEM

Sele ko se nam je bolj približal, je videl, kako je z nami. Zagledal me je, ko sem se skušal dvigniti.

»Ali si ranjen?« me vpraša.

Zoral sem vse moči, spravim se na kolena. »Da, v noge,« dahnem iz sebe. Spet začno Nemci nabijati s šarci po nas. Namestnik komandanta Luka me podpre z leve, četni komisar Vilče, ki je prihitel semkaj, z druge strani in me boj neseta kot podpirata nazaj proti previjališču. Zda je prišli še drugi tovariši iz bataljona in začeli odnašati ranjence s položaja. Takrat zagledam na tleh ležečega študenta Poldeta. Ob eksploziji mine mu je, nesrečno odneslo del glave. Njegova smrt je bila nenadna, hitra. Škoda je dobrega in pogumnega fanta. Toda nisem mogel več dolgo gledati okrog in razmišljati o ostalih ranjenih in padlih. Rane vedno bolj pečejo in skelijo.

Prineso me do previjališča. Odpnejo mi opasac in bluzo ter me položijo na nosila. Na hitro mi obvežejo večjo rano, saj za drugo, manjšo še vedel nisem in je ne čutil, da mi zaustavijo kri, ki curkoma lije iz večje rane. Vendar pa jim ne uspe dobro, saj rana prevelika. Kri še vedno sili iz pretrganih žil skozi povoje.

Ležim na nosilih in tiho ječim. Zelo sem oslabil. Večkrat izgubim zavest.

Ko se zopet zavem, čutim hude bolečine. Misli so mi spet pri ostalih ranjenih. So odnesli vse?

Nosila se zibljejo. Nosači se menjavajo pri nošenju. Popolnoma sem izgubil občutek za čas, zato ne morem ugotoviti kako dolgo me že nosijo.

Zejen sem. Tovariše, ki me nosijo prosim za vodo. Pa mi je ne dajo. Vedo, da vode ne smem piti.

Nemci so spet prešli v napad. Svinčenke žvižgajo mimo nas. Nosači so v nevarnosti. Nemcem pa ni mar ne ranjencev, ne nosačev. Ne briga jih, kako bodo partizani spravili ranjence na varno. Kaže celo, da želijo pobiti ranjence ali pa jih dobiti v svoje kremplje. Zato nasačem ne kaže drugega, kot da si hitro poiščem zaklone in kritje pred sršečimi svinčenkami iz njihovih šarcev. Zda sem ostal sam na nosilih na čistini brez kritja.

Izstrelki se zarivajo pred mano v zemljo in dvigajo pesek, ki se vsipa in škropi po meni. V strahu, da se Nemci prebijajo do mene in me dobijo živega, ranjenega, v svoje roke, se skušam pobrati iz nosil in se odplaziti kam na varno. Pri sebi nimam prav ničesar. Pri previjanju so mi pobrali čisto vse. Nimam niti ene same bombe, da si končam življenje, predno bi me Svabi dobili v roke.

Vstati ne morem. Niti toliko moči ni več v meni, da bi zlezal z nosil. Rane se pri vsakem premiku še bolj razbolijo in kri še bolj sili iz njih. Na platnu na nosilih je vedno več krvi. Ob novih, pojačanih bolečinah zopet omedlim.

Ko se ponovno prebudim, vidim, da smo že drugje. Čudno. Pri vsem tem imam misli čiste in vedno so mi pri drugih ranjenih. Kje neki so. Od previjališča do sedaj nisem videl še nobenega. Kolikor se spominjam sem ostal sam štirikrat. Morda celo večkrat, toda za to ne vem in vsakokrat so tovariši spet prišli in me odnesli.

Začelo je deževati. Veter je pihal s strašno silo. Zda niti ne vem, kje smo. Vihar je podrl nekaj velikih smrek, ki so se prevesile čez pot, po kateri so me nesli. Z veseljem sem zagledal zda še druge ranjence, ki so jih nosili skupaj sem na ta kraj.

Zaradi ovir na poti se je transport do sem-le precej zavlekel. Cesto sem se spraševal, da li bo kmalu konec temu?

Tu so nas znosili na neki skedenj. Sele tukaj so se mi razčistila nekatera vprašanja, ki so me vso pot na transportu v bolnišnico tako zelo težila. Tukaj sem spet zagledal tovariše s katerimi smo se toliko skupaj v jurišu. Tukaj na skednju tuje nam kmetije. Tu smo dobili tudi injekcije proti zastrupitvi — antitetanus.

Zaradi bolečin, ki jih čutim vedno bolj mi je vseeno kaj delajo z menoj. Ponudijo mi mleko in vino, ki so ju dobili kod ve kje! O tem se sedaj nisem spraševal, čutil pa sem kljub temu vso skrb, ki so nam jo posvečali. Pa mi ni niti za mleko, še manj pa za vino. Želim si le vode, te pa ne dobim!

Vidim, da nekdo kadi cigareto. Ves dan je že nisem videl, kaj šele imel v ustih. Prosim ga zanjo, pa mi je dal kar tri.

S tresočo roko si eno vtaknem v usta, tovariš, ki ga še nikoli nisem videl, mi jo prižge. S slastjo potegnem vase nekaj dimov, pa se mi je začelo vrteti v glavi. Takoj zatem se me je začela lotevati vročina. Nekdo, nisem vedel ali je to kak bolničar ali zdravnik mi je dal tableto kinina, potem pa sem menda takoj zaspal.

Medtem, ko sem spal so nas zopet naložili na nosila in odnesli dalje. Zda smo se znašli že na Vojskem. To je menda, kakor sem slišal, najvišje ležeča vas v Sloveniji.

Kljub najbolj vročemu mesecu v letu, me stresa mraz. Kljub temu pa sem opazil tukaj mnogo partizanov. Takoj sem ugotovil, da je tu več večjih edinic. Med tovariši je dokaj znanih obrazov. Tudi več domačinov sem našel tukaj.

Nadaljevanje

Mile Pavlin SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Takrat sem bil še mlad, toda imel sem že visok čin in nosil sem lepo uniformo, okrašeno z odlikovanji in pilotsko značko.

Majska nedelja... Vse je cvetelo, zelenje je bilo sveže. V meni je bilo pričakovanje nečesa lepega, nedopovedljivega. Odšel sem v mesto, da bi srečal kakega znanca in da bi občudoval lepa dekleta.

Drugače pa se mi ni godilo preveč dobro. Nihče, ki me je videl, ni mogel vedeti, da je uniforma, ki jo nosim, moja edina obleka, da jo moram zato neprestano čistiti, kar je zvezano z veliko izgubo časa in precejšnjimi napori. Prav tako najbrž nihče ni vedel, da imam prazen žep in da sem imel doma zelo skromno kosilo. Še manj pa je kdo slutil, da sem se pripeljal v Ljubljano brez dovoljenja, ki mi ga niso dali, ker so nas tako hoteli prisiliti k večji pokorščini...

Tiste čase sem služboval v neki vasi blizu Zagreba. Ob sobotah in nedeljah sem bil prost, če me ni doletela kakšna posebna služba. V enoti nas je bilo kar precej Slovencev. Kako bi nam mogli ubraniti, da ne bi odhajali domov, kadar smo bili

2

prosti? Res so veljali strogi vojaški predpisi, da se nihče ne sme oddaljiti več kot petdeset kilometrov od sedeža garnizije brez posebnega dovoljenja, toda kdo bi nas nadziral? Posebno dovoljenje pa bi lahko dobila samo tretjina oficirjev in podoficirjev. Prvo soboto smo skoraj vsi prosili za dovoljenje. Komandant je izmed nas izbral tisto tretjino srečnejšev, ki naj bi se zvečer odpeljali proti Sloveniji. Toda izdaja dovoljenja se je zavlekla v pozno popoldne. Srečnejši so lahko zadnji hip poskakali na zadnji vlak, ki je odpeljal s postaje tistega dne. Sele proti jutru je prisopihal v Ljubljano. Tudi sam sem bil med izbranci, ki so se smeli peljati v Ljubljano. Jezili smo se na počasnost načelnika štaba, ki se je očitno obiral, da bi zamudili tudi zadnji vlak in bi tako morali ostati v Zagrebu.

Vračal sem se v nedeljo zvečer. Kako sem se začudil, ko sem v vlak srečal tudi drugi dve tretjini tovarišev, tistih, ki bi bili morali ostati v Zagrebu. Kako to, sem se začudil naglas. Šli so pač brez dovoljenja, toda s prvim vlakom in ni jim bilo treba teči na postajo.

Obsojal sem jih, ker sem bil sam hudo discipliniran, toda vsak izmed njih je imel pripravljen izgovor. Ta je imel nujen opravke, drugi je šel obiskat nevesto itd. Le eden je rekel odkrito, da ne bo več čakal na milost, kdaj se bo načelniku štaba zljubilo dati dovolilnico.

V jedilnem vagonu sem zvedel tudi za preprosto umetnost, kako ukaniti patroljo, ki nadzira vojaške osebe v vlakih. Ta ne sme vstopiti v jedilni

2

vagon... Vzameš vozovnico za tretji razred. Takoj ko se vlak premakne, sedeš v jedilni vagon in tam sediš na mehku. Za razliko, ki bi jo plačal, če bi se peljal v drugem razredu, lahko še večerjaš in spiš pol litra vina.

Od tistega dne dalje sem tudi sam postal kršilec discipline, redni in vztrajni popotnik, prijatelj mojih tovarišev, večnih in vztrajnih nezadovoljencev.

Ze naslednjo soboto je komandant zamen čakal, kdaj bo kdo prošil za dovolilnico. Pač pa smo se vsi našli na vlak. Tako se je nadaljevalo ob vseh prostih dnevih...

Tiste majske nedelje... Sprehajal sem se po opranih in pometenih ljubljanskih ulicah in užival v primerjavi Ljubljane z mestii, ki sem jih bil videl med svojim potikanjem po svetu. Ljubljana se mi je zdela najbolj čista. Opazoval sem tudi dekleta in zdelo se mi je, da nikjer niso tako lepa in olikana. Z očmi sem iskal z njimi znanja in upal, da bo ena izmed njih nekoč moja žena, pridna, delovna, lepa in prijazna.

Pot me je zanesla v mirno stransko ulico sredi mesta. Počasi sem stopal po pločniku in premišljeval, kako lepo bo še moje življenje, kako sem srečen, da sem preživel vojno brez hušjih posledic.

Nenadoma... Zagledal sem ga, kako mi ponovno hiti naproti. Ravno nasproti poslopja Državne ustanove. Majhna postava, predolge roke, podolgovat obraz in vzboklina na hrbtu. Tista nesrečna grba, zaradi katere smo ga včasih skrivaj, največkrat samo v mislih, pomilovali in se čutili pred njim

Boji za Velikovec pred 50 leti

Nadaljevanje in konec

Medtem pa je bil ameriški predsednik Wilson že poslal na sporno obmejno ozemlje svojo zlovesčno komisijo ki so jo sestavljali profesor Harwardske univerze Archibald Coolidge kot predsednik ter podpolkovnik Sherman Miles in poročnik King. Prof. Coolidge je imel svoj sedež na Dunaju, kjer se je očitno dal vplivati od zagriženih nemško-nacionalnih krogov. Le naša ljubljanska vlada se je v svoji nepojmljivi kratkovidnosti in nerazgledanosti naivno zanašala na Wilsonovih 14 točk in na objektivnost komisije, kar je imelo potem tako usodne posledice za naše naravne pravice. Z druge strani pa je narodna vlada v Ljubljani metala generalu Maistru, Malgaju in njunim podrejenim poveljnikom pole na pod noge in jih kar očitno ovirala pri njihovih edino pravih samoiniciativnih prizadevanjih, da zasedejo in zavarujejo čimveč slovenskega obmejnega ozemlja pred germansko požrešnostjo.

Ko so koroški Nemci videli, da jim je ameriška komisija očitno naklonjena, so postali čedalje bolj napadalni. Svoje napade so najprej osredotočili bolj na zahodni del naših koroških obrambnih črt v območju Roža in Borovelj, medtem ko v območju Velikovec po omenjenem nesrečnem porazu srbskega bataljona v Grabstajnu v naslednjih mesecih vse do konca aprila 1919 ni bilo, razen nekaj prask, nobenih strateško pomembnih dogodkov.

Medtem pa so tudi že iz Pariza, kjer je zasedala mirovna konferenca, začele v Ljubljano prihajati čedalje bolj neugodne vesti glede naše Koroške. In kakor je prej ljubljanska vlada nenehno ovirala in tudi dejansko preprečevala sleherni iniciativni in pogumno akcijo za utrditev našega vojaškega položaja na Koroškem, tako je sedaj hotela nanagloma nadomestiti in popraviti vse, kar je bilo prej zamujeno, izsiliti boljši strateški položaj in tako nekako v zadnjem trenutku postaviti mirovno konferenco v Parizu pred gotovo dejstvo.

Zaradi tega je vlada v Ljubljani v drugi polovici aprila 1919 ukazala splošni napad na Koroškem. Tako je bilo tudi poveljniku velikovskega mostišča, polkovniku Milani Bleiweisu, izdano povelje, da pripravi in začne splošno ofenzivo. Ta ofenziva je bila ukazana kljub temu, da je moralo biti tudi slehernemu laiku jasno, da brez dobro pretehtanega načrta in zadovoljive priprave glede vojaške opremljenosti, zlasti pa še brez nujno potrebnih rezerv ne more biti vojaškega uspeha.

Kljub nezadostni pripravljenosti se je v zgodnjih jutranjih urah 19. aprila 1919 z obrambnih položajev okoli Velikovec začela splošna ofenziva. Vendar pa so čete celjskega pehotnega polka kljub opisanemu stanju že takoj na začet-

ku ofenzive, tj. v dopoldanskih urah, zaznamovale kar presenetljive uspehe, saj so na zahodu od Velikovec na široki fronti prodrle prav do reke Krke in dosegle že Kraj Breg (Rain), že čisto blizu Celovca. Po navedbah nemškega vojaškega zgodovinarja Siegmunda Knausa v njegovi knjigi »Freiheitskämpfe in Deutsch-Österreich-Kärntner Freiheitskämpfe«, II. del, so celjske čete 29. aprila 1919 zahodno od Velikovec in iz mostišča Dule prešle okoli 4. ure zjutraj v napad, obvladale nemške straže in zaplenile 9 topov ter skoraj brez boja napredovale dalje proti zahodu. Že ob 8. uri so te čete dosegle Vabno vas (Wabelsdorf) in ob 10. uri zasedle že kraj Na Vrežah (Haidach) v neposredni bližini reke Krke. Drugi oddelek celjskega pehotnega polka sicer ni tako uspešno napredoval, vendar pa je že kmalu po 5. uri zjutraj dosegel črto Stari Dvor — Volovca (Althofen—Wölfnitz) jugozahodno od Tinj.

Po navedbah Knausa je polbataljon mariborskega pehotnega polka, ki bi moral napredovati proti Grebnuju, kmalu po 6. uri zjutraj na odseku vzhodno od St. Stefana zasedel grad Tallenstein ter vdrl v Vovbre in še naprej, vendar pa so bili mariborski oddelki s protinapadi vrženi nazaj na svoje prvotne položaje. Prav tako so se po besedah Knausa oddelki mariborskega pehotnega polka na vzhodnem delu velikovskega mostišča izčrpali v brezuspešnih »demonstrativnih« ofenzivnih sunkih. Tisti dan se je mariborskim četam pridružil kot novinar Malgajev prostovoljec Srečko Puncer, urednik lista »Jugoslovanski Korotan«, ki ga je že v decembru 1918 začel v Velikovec izdajati nadporočnik Malgaj. Zaradi nenadnega umika mariborskega oddelka pri Vovbrah so Nemci Srečka Puncerja presenetili v neki kmečki hiši in ga prav zaradi tega, ker je bil urednik omenjenega lista, zverinsko mučili in pobili.

Podobno kot v navedeni knjigi Siegmunda Knausa so opisane ofenzivne operacije celjskih in mariborskih čet okoli velikovskega mostišča tudi v brošuri vojnogodovinskega inštituta JLA »Vojne akcije u Koroškoj 1918/19. g.«, ki jo je priredil in obdelal podpolkovnik Zdravko Seručar in ki je bila izdana leta 1950. V obeh omenjenih knjigah pa so zelo pomanjkljivo in delno tudi netočno opisane operacije na severozahodnem odseku velikovskega mostišča, tj. na črti Šmarjeta-Mrzla voda-Orliča vas.

Zaradi neuspeha ofenzive mariborskih čet tudi druge naše čete severno in severozahodno od Velikovec niso mogle v dopoldanskih urah navedenega dne kaj več napredovati. Tudi oddelki na tem odseku so bili izpostavljeni protinapadom in stalnemu bočnemu topovskemu ognju, predvsem iz sme-

ri vasice Kamen (Bergstein). Šele ko je bil v prvih popoldanskih urah poslan na pomoč oddelek poročnika Tineta Pavliča, ki mu je bil dodeljen kot vodnik drzno hrabri Gornjesavinčan Franjo Praznik, in poročnik Drago Slekovec z oddelkom mitraljezov, se je ofenziva tudi na tem odseku začela uspešno razvijati. Najprej sta imenovana častnika podprla že dokaj ogroženo četo nadporočnika Aftona Vrečka in se po lastni presoji položaja in samoiniciativno takoj zatem usmerila proti topovskemu položaju blizu vasice Kamen. Tam sta nedaleč od vasice na tako imenovani Dragonski skali (Dragonerfels) izsledila dva topa in ju z nenadnim napadom tudi nepoškodovano zavzela. Ta dva topa sta ves čas najbolj ovirala naše napredovanje na tistem odseku. Z nenadnim obstreljevanjem, prav iz teh dveh zaplenjenih topov, vasi Dob (Aich), iz katere so Nemci izvajali protinapade na četo nadporočnika Antona Vrečka, so bili Nemci pregnani iz te vasi v paničen beg. S tem je bil položaj na fronti hipoma iz temelja spremenjen v našo korist. In takoj nato se je razvilo napredovanje naših čet na vsej bojni črti velikovskega severozahodnega sektorja. Prav ta prodor je omogočil tudi oddelkom, ki so obtičali med Šmarjeto in Brankovco, da so mogli napredovati v smeri Sentjurja, Važenberga in Malega St. Vida. Potem ko sta s topovskim ognjem preganala Nemce iz vasi Dob, sta tudi poročnika Pavlič in Slekovec nadaljevala pohod in prva dosegla Trušnje. Tu sta zaplenila še nadaljnje 4 poljske topove in 2 15-centimetrska teška topa z vso municijo vred. Te popolnoma intaktne topove sta imenovana častnika takoj aktivirala in z njim streljala proti zahodu, kar je umikajoče se Nemce očitno še bolj demoraliziralo.

Zaplenjenih 9 topov z vso municijo in drugo opremo vred na zahodnem delu fronte in nadaljnjih 8 topov pri Trušnjah dovoli: zgovorno dokazuje izredno velike uspehe naših čet prvi dan ofenzive. In že takrat bi bili mogli doseči odločilno zmago, če bi bila naša ofenziva ustrezno pripravljena in podprta s potrebnimi rezervnimi četami ter če bi poleg tega imeli še dovolj sposobno vojaško vodstvo.

Ker pa so potem Nemci že v teku dneva dovedli iz Celovca na naš zahodni del fronte v dolini reke Krke sveže in dobro oborožene čete in ker je tudi ofenziva na vzhodnem sektorju velikovskega mostišča pretrpela neuspeh, so se morale naše, dotlej zmagovite čete postopoma spet umikati na prvotne položaje. Tudi iz prostora okoli Trušenj so se naši po nalogu iz Velikovec morali že naslednjo noč prav tako umakniti, pri čemer pa so zaplenjene poljske topove prepejali v Velikovec, oba teška topa pa onesposobili.

In že 2. maja zgodaj zjutraj se je začela nemška protiofenziva. Čete celjskega pehotnega polka so ta dan ves čas uspešno odbijale nemške napade, medtem ko so deli mariborskega pehotnega polka na vzhodnem odseku tudi tokrat pustili, kar je dovedlo do zloma obrambe velikovskega mostišča. Ko so namreč Nemci z vzhoda prodrli do samega Velikovec, so se morale tudi celjske čete začeti umikati, pri čemer so pretrpele hude izgube. Veliko borcev je padlo, še večje število pa jih je bilo ranjenih in ujetih. Ta dan sta pri celjskih četah padla podporočnika Ješe in Pavlin, že prej pa tudi poročnik Kislinger.

Naša zadnja ofenziva na Koroškem, ki se je začela 28. maja 1919, je bila zmagovita, saj je privedla do zasedbe skoraj vsega slovenskega narodnostnega ozemlja na Koroškem s Celovcem in Gosposveto vred. Vendar pa je bila vsa ta akcija, žal, veliko prepozna, kajti mirovne konference v Parizu je bila takrat vprašanje Koroške v glavnem že rešila v korist Nemške Avstrije in kar je bilo zamujeno, se ni dalo več popraviti.

K takšni neugodni odločitvi glede slovenskega dela Koroške je poleg politične nesposobnosti in nerazgledanosti naše takratne slovenske vlade v Ljubljani vsekakor največ prispevala premišljena dezinteresiranost beograjske centralne vlade, ki ni dovolila, da se na Koroško pošlje jugoslovanska prostovoljska divizija, ki se je v se stavi srbske vojske borila na solunski fronti, in ker, očitno zasledujoč hegemonistične cilje, ni bila naklonjena temu, da velika Antanta prizna tudi Narodno veče v Zagrebu kot suvereno vlado za jugoslovansko območje v okviru Avstro-Ogrske, kakor je to storila glede češkoslovaške vlade. Ta premišljena diplomatska in vojaška pasivnost takratne beograjske vlade je imela poleg usodnega diletantstva razmeroma nedorasle ljubljanske vlade za posledico ves nadaljni neugodni razvoj glede naših mej na Koroškem.

V tej zvezi velja omeniti še nesmiselno in žaljivo trditev generala Ljubomira M. Marića v njegovi razpravi »Iz mojega komandovanja koroškim odredom«, kjer med vzroki neuspeha naše ofenzive konec aprila 1919 med drugim navaja, da je bilo naše moštvo s silo prignano v vojsko in da pri Velikovec ni imelo zaupanja do svojih predstojnikov, da ni bilo med njimi duhovne zveze in ne enotne misli niti ne pravih metod in pravih razumevanj. To so docela tendenciozne navedbe morda sicer zaslužnega, toda preveč domišljivega srbskega generala, ki so v očitnem nasprotju s takratnimi dejanskimi razmerami pri naših četah na Koroškem. Razmerje med neposrednimi poveljniki in vojaštvom je bilo namreč zelo dobro, saj so bili naši oddelki sestavljeni večinoma iz narodno zavednih

prostovoljcev, ki so iz idealnih nagibov šli v borbo za našo pravično stvar. Ali bi sicer mogli naši vrli celjski prostovoljci prvi dan velikovske ofenzive, tj. 29. aprila 1919, doseči na zahodnem sektorju v smeri Celovca tolikšne uspehe pri prodiranju do reke Krke in zapleniti 9 topov in prav tako tudi na severozahodnem velikovskem sektorju v smeri Trušenj in Malega St. Vida, kjer so zaplenili še nadaljnjih 8 topov, če ne bi bilo pravega in pristnega tovariškega razmerja med borci in njihovimi častniki?

Sicer pa so predvojni jugoslovanski generali najmanj legitimirani, da dajejo spricho tega, kar je v tem članku navedeno, neko negativno oceno o naših vojaških enotah na Koroškem oziroma o četnih častnikih. Bolje bi bilo, da bi se bili razni Marići malo bolje ozrli okoli sebe, saj bi pri tem morali gotovo spoznati, kako slaba je bila njihova vojaška sposobnost in na kako trhljih nogah je bila tudi organizacija jugoslovanske vojske, ki se je že ob prvem Hitlerjevem bombnemu napadu na Beograd znašla v popolnem razsulu. To pa tudi ni čudno, če so se pa njihovi solunski generali zavzemali bolj za »volovizacijo« (ta izraz je uporabil neki solunski general ob predavanju nekega naprednega generalštabnega majorja o potrebi motorizacije) kot pa za motorizacijo in če je bil njihov ideal »kuca na čošku« (hiša na vogalu) v Beogradu, ne pa modernizacija armade.

Kako povsem drugačni kot v stari jugoslovanski armadi so bili vojaški in politični voditelji NOV med drugo svetovno vojno. Zato pa so tudi mogli dosegati tolikšne uspehe nad tehnično in številčno tako premočnim sovražnikom.

TINE PAVLIC

Za lažje razumevanje opisanih bojev glej karto v prejšnji številki. — Op. ur.

4

nekako krive, ker smo bili zdravi, lepo raščeni in skladnih obrazov. Ko sem ga zagledal, sem se spomnil njegovega otožnega pogleda pred leti, ko nas je opazoval, kako se vrtimo okoli deklet in plešemo z njimi.

Zdaj je nosil uniformo, ki se mi je zdela čudna in nenavadna za tako postavu. Že dolgo se nisva videla, več let...

Poleti trinštidesetega, torej malo manj kot pred petimi leti... Prav tako kot tistega dne je sijalo toplo pomladno sonce, saj je bilo morda le kak mesec kasneje. Vsako jutro smo pričakovali, da bodo Italijani vdrl iz svojih postojank proti osvobojenemu ozemlju. Če ni bilo do osmih ali devetih nobenih znakov česa takega, smo se razšli vsak po svojih opravkih. Tako tudi tistega jutra...

Stopal sem mimo dveh ali treh hiš vrh ploščatega grička, kjer se je že več kot mesec dni zadrževala naša terenska četa. Nameraval sem jih povprašati po novicah v dolini, če je tamkaj vse mirno, potem pa bi se odpravil v vasi, kjer žive moji mladinci in mladinke in kjer bi se dalo kaj pametnega dobiti za pod zob.

Na položni trati sem zagledal gručo neznanih ljudi. Takoj se je zbudila moja radovednost. Stopil sem bliže, da bi jih bolje videl. Bili so zaspani in mokri, da se je kadilo od njih. Mimogrede sem zvedel, da so prejšnjega dne prišli iz Ljubljane. Ponoči, ko so jih prevažali čez Krko, se je splav prevrnil, da so popadali v vodo. Zdaj počivajo in se sušijo...

Iz Ljubljane... Ni bilo še dolgo, kar sem tudi

5

jaz nekega nedeljskega jutra takole prišel iz Ljubljane. Le kopal se nisem v Krki. Takoj sem med novinci začel iskati znane obraze. Vprašal bi jih, kaj je novega v mestu, kjer sem imel številne znanke in prijatelje. Zaman, nikogar ni bilo, ki bi ga poznal. Le eden...

Fant z grbo med pleči. Zapomnil sem si ga že davno, ko sem ga videl v družbi z našim rajonskim sekretarjem ter drugimi fanti in dekleti, o katerih sem vedel, da imajo v naši organizaciji vodilne položaje. Tudi ta fant z grbo se je na cesti, kadar sem ga srečal samega, obnašal tako, kakor je videl obnašati se naše ljudi. Prav tako navidez

6

malomarno in brezbrizno, toda tudi lisičje opreznost...

Ali ni to tisti, sem pomislil, ki sem ga videl, ko sem bil že ilegalec in mi je organizacija priskrbelo novo stanovanje v drugem delu mesta? Na kraj, kjer bi se moral sestati s človekom, ki bi me odpeljal v novo stanovanje, me je odpeljala tovarišica mojih let. Takoj je odšla proč in me pustila čakati nekaj minut. Od daleč sem jo videl, kako se je pogovarjala s fantom mojih let in grbavcem, kazala proti meni. Potem je grbavec odšel proč, dekle mu je sledilo, oni fant pa je prišel k meni in me ogovoril z dogovorjenim geslom.

Odločil sem se, da ga povprašam, kako je v Ljubljani, in mu povem, da ga poznam. Malo me je skrbelo, da ne bi nadlegoval tovariša, ki bi rad spal in ki je morda kje v vrhovih naše organizacije, pa sem hitro zavrgel take pomisleke.

Povedal sem mu, da se ga spominjam še iz Ljubljane in s kom vse sem ga videl. Grbec se je razživel. Morda se je prav tako kot jaz slabo počutil v gruči neznanih ljudi, ki so ga obkrožali, morda ga je davila tesnoba, ko je prišel iz Ljubljane na kmete, v mnogo bolj kruto in brezobzirno vojno, kakršna je bila tista v Ljubljani.

Kmalu mi je povedal, da je bil sekretar rajonskega komiteja in da mi je res prav on priskrbel ilegalno stanovanje, da imava res mnogo skupnih znancev. Postregel mi je s kopicco svežih novic iz delovanja naše organizacije. Tega so zaprili, oni se je pokesal in nehal delati, ta je odšel tja, oni drugam...

KULTURNI OBZORNIK

KULTURNI OBZORNIK

Knjiga o V. prekomorski brigadi

V zbirki »Knjižnica NOV in POS« je pred kratkim, prav za proslavo petindvajsetletnice ustanovitve brigade, izšla knjiga, ki opisuje bojno pot, nastanek in značilnosti Pete prekomorske brigade. Pri pisanju so sodelovali kar trije avtorji: Jože Šmit in Rado Bordon, bivša borca te brigade, ter upokojeni podpolkovnik Albert Klun.

Prve štiri prekomorske brigade so sestavili v Italiji, njihovi borci so bili zvečinoma Primorci in Istrani ter interniranci, ki so jih odpeljali v Italijo v taborišča, kot tudi obsojenci vojaških sodišč. V 5. prekomorski brigadi pa so bili večinoma Stajerci in Gorenjci. Nemške oblasti so jih mobilizirale v svojo vojsko in jih poslale v Francijo, da bi tamkaj branili zaveznikom prodor na celino. Toda kot zavedni Slovenci so ob prvi priložnosti pobegnili k zaveznikom ali pa so se kot ujetniki izrekli za boj v okviru NOV. Brigada je bila ustanovljena v Angliji, nato pa so prepeljali mimo Gibraltarja v Italijo, od tam pa v Split, kjer je bila brigada tudi uradno ustanovljena in kjer so ji dodelili stare borce za poveljnike. Za razliko od prvih štirih prekomorskih brigad je peta dobila takoj nalogo, naj se prebija v Slovenijo.

Proti koncu 1944 in prve mesece 1945 se je sovražnikov pritisk na NOV Slovenije stopnjeval, zato naj bi 5. prekomorska pomenila okrepitev slovenskim enotam. Toda brigada je iz Splita zaradi

urejenja odšla šele marca, pred tem pa je sodelovala pri čiščenju zaledja. Tedaj je štela 3.250 borcev, torej več kot v tedanjem času vsaka divizija NOV Slovenije, kasneje pa je 1200 borcev odšlo v druge enote. V Slovenijo jih je odšlo 2350.

Prek Velebita se je brigada prebila v Liko in se udeležila napada na Bilaj, nekaj kasneje je sodelovala v bojih za Gospič, nato pa prek Ogulina prišla v Vinico. Prek Crnomlja je takoj odšla v okolico Dolenjskih Toplic, kjer je sovražnik skušal prodreti, da bi zasedel Belo krajino. Brigada se je udeležila spopada v okolici Poljan in v Podturnu, kjer je s svojo številčnostjo in borbenim zaletom zadala sovražniku odločilni protiidarec. Dne 20. aprila pa je bila brigada razpuščena, njeni borci pa razdeljeni med izčrpane in razredčene brigade 7. korpusa. Mnoge brigade so tako podvojile število svojih borcev.

Avtorji načenjajo v knjigi dve pomembni vprašanji, ki do zdaj v naši spominski in dokumentarni literaturi nista bili več kot samo omenjeni ali pa smo jih zamolčevali.

Prvo je vprašanje mobilizacije naših rojakov v nemško vojsko. Veliko je razlogov, da je bila ta mobilizacija razmeroma uspešna ter je zajela po uradnih podatkih kar 28.092 štajercev in 7.216 Gorenjcev. Nedvomno pa jih je bilo vsaj nekaj stotin več. Zaradi hudega nasilja nad svojci je marsikdo raje žrtvoval sam sebe

kot pa vso družino, marsikje NOV ni bila množična in tako organizirana, da bi se lahko regruti vključili vanjo. Po drugi strani pa so ponekod na ubežnike iz nemške vojske gledali sektaško in jim očitali izdajstvo, jih primerjali z nacisti in prostovoljci itd.

Drugo vprašanje se tiče upravičenosti tako velike enote, kot je bila 5. prekomorska, v partizanskih razmerah, oziroma koristnosti, da brigada ostane skupaj. V njenih vrstah so bili namreč v pretežni večini borci, ki niso

imeli posebnih vojaških izkušenj, zlasti ne v takem načinu bojevanja, kot je bil takrat pri nas. Izkušnje s podobnimi enotami, med drugim tudi z »Ljubljansko brigado«, so kazale, da imajo hude žrtve, medtem ko se novinci, pomešani med stare, izkušene borce, hitreje znajdejo in privadijo bojem. Po drugi strani pa so mnogi borci 5. prekomorske ta ukrep čutili kot dejanje nezaupanja, ker so bili pač prej v nemški vojski.

M. P.

„Bitka na Neretvi“ v očeh tujih častnikarjev

Zanimanje za »Bitko na Neretvi«, ta ambiciozni filmski projekt s temo iz enega ključnih dogodkov naše revolucije, ne pojenja. Doslej največjemu jugoslovanskemu projektu, ki so ga snemali dve leti in katerega verzije v drugih evropskih jezikih sedaj končujejo v filmskih studijih Rima in Berlina, so namenili mnogo prostora tudi v tisku. Tako je bilo o filmu doslej objavljenih okrog deset tisoč reportaž, poročil in fotografij v jugoslovanskem in svetovnem tisku; televizije Italije, Zahodne Nemčije, Anglije, ZDA, Francije in Kanade pa so oddajale o »Neretvi« sedem reportaž in dvanajst informacij, ki so trajale tri ure in pol.

»Gradivo, ki smo ga videli, dokazuje, da snemajo film zelo resno, z izjemnim občutkom patriotizma, z občutkom za preteklost... Po Bitki na Neretvi bodo mnogi gledalci delo primerjali z aktualnimi dogodki v svetu. Narodni Jugoslavije so leta 1943 premagovali takšne strahote, ki si jih Američani in drugi še zamisliti ne morejo,« piše francoski filmski častnik Cahier de cinema.

Sloviti Times pa je o snemanju Neretve zapisal:

»Partizani so se spet vrnili na Neretvo, kjer so bili veliki boji. Gre za velik filmski projekt, med največjimi na svetu in v tem času gotovo najpomembnejši. Čemu tako veliko projekt, čemu takšen film, čemu tolikšno tveganje? Treba se je poglobiti v zgodovinsko stvarnost te dežele, v njeno sedanjost, da bi dojmeli pomen

dogodkov in pomen tega filma.»

Vpliven častnik v amerškem svetu Hollywood Reporter prinaša takšno napoved:

»Prepričani smo, da bomo drugo leto srečali jugoslovanski narod, njegovega duha in borbenost na vseh svetovnih festivalih in v kinematografiji...«

Besede priznanja je zapisala tudi moskovska Pravda:

»Bitka na Neretvi zasluži kot filmski projekt največjo pozornost. To je zares imeniten projekt, ki bi si ga mnoge kinematografije mogle zažele. To je koprodukcija, kakršne doslej še ni bilo na platnu.»

Ocenio daje tudi italijanski častnik Avanti:

»Produksijski napor, ki v njem v različnem obsegu sodelujejo Jugoslovani, Italijani, Američani, Čehoslovaki in Nemci, je veličasten in gotovo najtežavnejši od vseh, kar so jih doslej prevzeli jugoslovanski producenti, pa tudi kinematografije Evrope v zadnjih desetih letih.»

O režiserju Veljku Bulajiću je znani francoski častnik Les Lettres françaises zapisal tole:

»Veljko Bulajić se je znal izogniti nevarnosti vključevanja zvezd, in to je značilno za njegovo nagajanje k absolutni avtentičnosti in rekonstrukciji, ne le v materialnih nadrobnostih, temveč v zgodovinski atmosferi in psihologiji. Tako lahko govorimo o Neretvi na osnovi vidnega gradiva in ker poznamo delo tega režiserja v nepozabnih filmih, kot so Vlak brez voznega reda, Kozara, Skopje 63...«

Zanimivosti

Šok za gledalce

V sovjetskih kinematografih vrtijo film o lanskem vkorakanju sovjetskih čet v ČSSR. Dolgometražni film »ČSSR, leto preizkušenj« je delno igrana in delno dokumentirana rekonstrukcija dogodkov od januarja 1968 do letošnjega poletja. Začne z bežnim namigom na napake iz Novotnyjevega obdobja, katerim sledi »predzna ofenziva reakcije, ki je ostala po letu 1945«, »revizionistični in nacionalistični strup« Literarnih listov ter »razmah huliganstva in hujskaštva.«

Spomenik Churchillu

V angleškem mestu Westerhamu, v pokrajini Kent, so odkrili spomenik britanskemu državniku Winstonu Churchill. Spomenik je visok nekaj manj kot tri metre, počiva pa na podstavku iz kamna z otoka Brača, ki je darilo jugoslovanske vlade. Odkritja spomenika, ki stoji nedaleč od Churchillove hiše, se je udeležila tudi soproga pokojnega državnika s številno rodbino. Spomenik je odkril bivši avstralski premier in osebni Churchillov prijatelj sir Robert Menzies.

»Most« potuje v svet

Film Hajrudina Krvavca »Most« je bil na zadnjem puljskem festivalu prodan v skoraj vse države. Od vzhodnoevropskih držav ga nista odkupili le NDR in Češkoslovaška, sicer pa je bil prodan celo Japoncem. S tem filmom bodo zaslužili več kot sto tisoč dolarjev.

Drugi naši filmi so bili prodani v petnajst držav ter so skupaj s Krvavčevim filmom vrgli 477.000 dolarjev dohodka!

»Sarajevo 1914« v Italiji

Znana zgodovinska monografija Vladimira Dedijera »Sarajevo 1914«, ki jo je pred letom dni izdala beograjska založba »Prosveta«, je pred nedavnim izšla tudi v Milanu. Knjiga, ki jo je izdala ena najboljših znanih italijanskih založniških hiš, je doživela že nekaj zelo pohvalnih kritik.

Pomembna kulturna akcija

Pred kratkim je občinska skupščina Slovenj Gradec na predlog zveze kulturnih delavcev Slovenj Gradec in sveta za kulturo in prosveto pri občinski skupščini imenovala odbor za postavitev Meškovega in Vorančevega spomenika ter ureditev Meškove sobe na Selah. Denar nameravajo začeti zbirati v septembru, spomenika pa bi predvidoma odkrili prihodnje leto.

»Samoupravljanje v Jugoslaviji«

Znani francoski častnik »Autogestion« je eno izmed svojih poslednjih števil v celoti posvetil samoupravljanju v Jugoslaviji. V njem lahko med drugimi zasledimo tudi pogovor z Edvardom Kardeljem o problemih samoupravljanja pri nas, dalje prispevek, posvečen diskusiji o samoupravljanju na devetem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije in daljši zapis Hajdana Pašića o različnih koncepcijah samoupravljanja.

Nov kulturnozgodovinski spomenik?

Zavod za zaščito in varstvo spomenikov v Sarajevu in muzej v Andričevem rojstnem kraju Travniku bosta sprožila postopek, da bi rojstno hišo Iva Andrića razglasili za kulturnozgodovinski spomenik. Ko bo sprejet sklep o tem, da pride poslopje pod zaščito države, bodo njegovemu lastniku ponudili realno ceno, ki jo bo predlagala posebna komisija za ocenitev kulturnozgodovinskih zapuščin.

Poziv

Komisija za zgodovino pri Svetu za razvijanje tradicij republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je sklenila, da je rokopis Mileta Pavlina »15. brigada« primeren za tisk. Knjiga bo izšla v zbirki »Knjižnica NOV in POS« do konca letošnjega leta.

Odbor 15. brigade, ki bo delil knjigo borcem te brigade, še vedno nima vseh naslovov. Zato prosi vse, ki so bili kdaj v 15. brigadi, pa še niso poslali svojih naslovov, naj to naredijo do 15. septembra letos nepreklicno.

Prav tako naj svoje naslove sporoče tudi svojci, ožji družinski člani vseh padlih iz 15. brigade.

Vsi, ki bodo poslali naslove, naj sporoče tudi od kdaj do kdaj so bili v 15. brigadi.

ODBOR 15. BRIGADE

Partizanska ljudska pesem

V tihi lozi

Vstani, megla, oj le vstani...
dvigni v jasne se višave
in odkrij nam vse dobrave,
kojer grobovi se vrstijo!

Padaš, deček, oj le padaš,
s solzami namakaj rove,
spanja zadnjega domove,
kjer nevzdravno borci spijo!
Padaš, deček, oj le padaš...

Pihaj, veter, oj le pihaj,
misli žalostne preženi
materi, nevesti, ženi,
kjer v samoti še trpijo!
Pihaj, veter, oj le pihaj...

Sijaj, sonce, oj le sijaj
in osuši srčne rane,
ki v dneh groze vsem zadane
ob spominih krvavijo!
Sijaj, sonce, oj le sijaj...

Pojte, ptice, oj le pojte,
vaše nežne melodije
iz srca, ki žalost lije,
naj bridkosti prepodijo!
Pojte, ptice, oj le pojte...

Padaš, listje, oj le padaš
na grobove v lozi skrite,
zrelj listi, pozlatite
vse, ki živi jih slavijo!
Padaš, listje, oj le padaš...

LOJZE ZUPANC

Tonetu Breclju v spomin

Smrt nas obiskuje v prijateljih, moramo reči z župančičem ob spoznanju, da se vrste udeležencev narodnoosvobodilne borbe redčijo z neznanstvom naglico.

Lani 11. avgusta ni bilo v meni moči, da bi zapisal nekaj besed v slovo od prijatelja in soborca v partizanih Toneta Breclja. Tako trdo in nenadoma je udarila nad nas vest o nesreči kot strela z jasnega. Tega poletnega dne se je pri Karlobagu na jadranski magistrali Tone ponesrečil z avtomobilom, poleg njega pa je umrla njegova žena Marička, sodelavka instituta Jožefa Stefana. Troje otrok je ostalo brez skrbnih staršev.

Hiša Tonetovega očeta, priljubljenejšega odličnega zdravnika Antona Breclja, stoji v senčnem vrtu na koncu Emonske ceste v Ljubljani. Ta hiša je bila že leta 1941 med najbolj vročimi žarišči narodnoosvobodilne misli. Številni člani ožje in širše rodbine z najmlajšim sinom Tonetom so bili aktivisti Osvobodilne fronte.

V septembru pred petindvajsetimi leti mi piše Tone s Primorskega na Pohorje: »Jaz že dolgo nimam poročil od doma, le to vem, da so Cveto (najmlajša sestra) junija zaprli, pretepali in odpeljali v Nemčijo. Tudi za druge me zelo skrbi.«

Nad našo maturo na klasični gimnaziji v Ljubljani je visela senca italijanske fašistične okupacije. Treba je bilo na hitro pozabiti igre mladosti, pokopati študijske načrte in prve ljubezni. Tone je bil zrelejši od vrstnikov in vpliv njegove prepričevalne besede med nami je bil velik. Študij na univerzi, prijateljsko sestajanje na igriščih in kopališčih, kolesarjenja po mestu in po Gmajni tja do Murgelj, vse to je postalo kulisa za živahno delovanje v organizaciji OF. Družbe nekdanjih sošolcev in prijateljev se so razblinile in razšle. Nekaj se jih je priključilo belim, nekaj jih je ostalo ob strani, večino mladhi pa so italijanski okupatorji odpeljali v internacijo, med njimi tudi Toneta. Toda v koncentracijskih taboriščih Gonars in Monigo pri Trevisu je Tone deloval dalje kot aktivist OF in se ob razpadu fašistične Italije vključil v partizanske vrste. S puško na rami je prekrizal vso Dolenjsko in Primorsko. Kot vojni dopisnik, kot pevovodja, kot harmonikar in kitarist, kot organizator kulturnega življenja po brigadah in divizijah: v Levstikovi, v Deveti, v Bazoviški brigadi, v štabu XXX. divizije in v štabu IX. korpusa.

Po osvoboditvi se je šel študij na univerzi in diplomiral na pravni fakulteti. Nato se je oprijel dela v raznih gospodarskih organizacijah, delal nekaj let kot naš trgovski zastopnik v Braziliji, nazadnje pa je postal zastopnik Investbiroja Trbovlje v Belgiji.

Tone Breclj je bil odprte in vedre narave. Nemirnega duha, z izostrenim poslušom in čutom za sočloveka je že izmlada v družbi sošolcev in prijateljev znal netiti vzdušje pristrane zaupljivosti, vedrino in ustvarjalnost. In tak je ostal do kraja življenja. Ostal je zvest slovenski domovini in revoluciji.

Tone bi moral biti v svojem življenju glasbenik. Toda ostri kritični čut v njem ni pustil razmaha glasbeni nadarjenosti, tej njegovi skriti ljubezni. Zato pa je svojo občutljivost in izredni čut za mero razdaljal svoji okolici, samoumevno, brez pričakovanja nagrade ali hvaležnosti ali priznanja. Kako se je znal navdušiti in veseliti, naj izpriča kratek odstatek iz omenjenega pisma v septembru 1944: »V začetku avgusta sem prišel v 30. divizijo IX. korpusa, kjer sem bil nekaj časa glasbeni referent, potem pa po službeni potrebi v 18. SNUB »Bazoviški«. Tu sem bil vodja odseka in odlično delal, saj je vojska in teren tu neprimerno ugodnejši za naše delo. Imeli smo sijajne vojaške akcije, pa tudi tako uspele mitinge po Vipavskem kot jih na Dolenjskem se nisem videl. Vipava — čeprav je včasih malo vroče — se mi zdi kot Bela krajina — obljubljena partizanska dežela, v mnogih ozirih še boljša. V Bazoviški sem bil zadovoljen kot še v nobeni enoti in zelo sem se navezal nanjo.«

Prijatelji, sošolci, soborci in znanzi, ki jim je Tone izkazoval vedro tovarštvo, zvesto prijateljstvo in neuničljivo dobro voljo tudi v najtežjih dneh, ga bomo hranili v svojih srcih in se ga radi spominjali.

FRANCE KOSMAČ

Od stavk do Zaloške ceste

Nadaljevanje s. 4. strani

Predsednik pokrajinske vlade Brejc je pozno ponoči 23. aprila sklical v svoji pisarni zastopnike civilne, policijske in vojaške oblasti. Sicer pa je bil že poprej dan za dnem z njimi v stiku. Razpravljali so, kako bi naj preprečili »demonstracije in nemire, ki utegnejo imeti daljnosežne posledice«. Menili so, da pohoda ne smejo dovoliti že zaradi tega, ker stavkovni odbor ni prošil za dovoljenje. Civilni oblastniki bi radi imeli za obrambo dva močna vojaška, popolnoma vojno opremljena oddelka na Krekovem trgu in pred hotelom Slon, hkrati pa bi naj takšni oddelki patrolirali po mestu, da bi policija in orožništvo lahko zaprli množici pristop v mesto. Vojaški poveljnik pa je menil, da take priprave niso potrebne, češ da je dovolj, če je vojaštvo v pripravljenosti v vojašnicah. Domenili so se, da bo vojaštvo pripravljeno in da bo nekaj oddelkov vadilo blizu zbirališča stavkajočih delavcev.

Ljudje so se začeli zbirati 24. aprila po sedmi uri pred tramvajsko remizo. Do osmih se jih je nabralo kakšnih dva tisoč, a so se zmeraj prihajali. Vrstili so v štiristope v sprevod, na čelo z ženskami. Nekdo je menil, češ da na ženske policija ne bo streljala. Vlada je poslala na Zaloško cesto kakšnih trideset orožnikov, da bi zaprli pot demonstrantom. Drugi so bili razpostavljeni po mestu. Narednika Ušaja, ki je vodil orožnike k bolnišnici na Zaloško cesto, so ljudje žigosali s klici in nekateri so bili tako ogorčeni, da so pljuvali nanj. Orožniki so pri leonišču (sanatorij) postavili čez cesto dvojno vrsto (kordon), nabili puške in nasadili bajonete. Demonstranti so najprej začeli zlepa nagovarjati orožnike, češ, saj ste naši fantje, dajte nam orožje, podajmo si roke! Razburjenost med množico pa je čedalje bolj naraščala in klici: Orožje dol! so podžigali ljudi. Prav orožje je začelo najbolj razburjati ljudi. Vzklikanje je postalo viharo in ljudje v sprevodu so pritiskali iz ozadja

naprej. V ospredju pa so nekateri skušali obiti orožniški kordon in se pridružiti tistim ljudem, ki so prihajali iz mesta orožnikom za hrbet. Zato se je ena vrsta orožnikov obrnila proti mestu, medtem ko je druga stala z naperjenimi bajonetmi proti množici.

Tedaj je nastala zmeda, ki je ni mogel več nihče natančneje opisati, kako se je pravzaprav zgodilo, da so orožniki začeli streljati. Orožniki s policaji so kričali, naj se ljudje razidejo. Orožniki so mahali z nasajenimi bajonetami, da bi se jim ljudje ne približali še bolj. Tedaj pa so že nekateri najbolj ogorčeni demonstranti naskočili na kordon in skušali orožnikom iztrgati puške. Nekaj orožnikov je tedaj padlo, ko so se prerivali z demonstranti. Še kakšen trenutek, pa bi se množica razlila naprej, morda tudi čez telesa orožnikov. Tedaj pa je počil prvi strel. Kdo je prvi streljal, ni bilo mogoče nikdar zanesljivo ugotoviti. Pričevanja so bila najrazličnejša. Razumljivo je, da so se orožniki izgovarjali, zato tudi ni mogoče brez pridržka verjeti njihovim trditvam, da je neki neznanec stopil s samokresom pred Ušaja in vzkliznil: »Če boste streljali vi, bomo tudi mi!« — naker je sprožil dva strela. Spet drugi pa so zatrjevali, da je prvi strel počil iz sanatorija in da je bil torej krvavi spopad naklepno izzvan. Orožniki so morali dobiti razlog, da so lahko začeli uporabljati orožje. Sicer je bila ves čas težnja oblastnikov, da zastrašijo delavstvo in da se zavarujejo z nasiljem.

Orožniki so ustrelili skupaj tridesetkrat, izmed tega enaindvajsetkrat na ljudi. Razen tega so pet ljudi ranili z bajonetami, dva demonstranta pa so kar pobili s puškinimi kopiti. V krvi je obležalo trinajst mrtvih — dvanajst moških in petletni otrok, deklica. Ranjencev je bilo štirinajst. Koliko je bilo mrtvih, še zmeraj ni popolnoma jasno. Nekateri so namreč menili, da je padlo trideset do štirideset ljudi. Značilno je, da so mrličii ležali tudi za zi-

dom sanatorija, torej zunaj ceste, kar jasno dokazuje, da so streljali še celo za bežečimi ljudmi.

Posledica pokola na Zaloški cesti je bilo še hušje nasilje nad delovnimi ljudmi. Oblast je izdala celo vrsto izrednih ukrepov, tako da ni bilo mogoče več nobeno zborovanje, med drugim je izdala odlok za preganjanje komunistov: ukazala je zapreti vse voditelje komunistov in stavke, češ da je bila železničarska stavka naperjena proti državi, t.j. proti »obstoječemu družbenemu redu«. To pa je bil razlog, da so utemeljevali potrebo po preganjanju komunistov kot najnevarnejših sovražnikov družbe. Razumljivo je, da v takšnih razmerah stavkovni odbor ni mogel nič doseči. Odposlanci zveze prometnih in transportnih delavcev, ki so 24. aprila predložili Korošcu pogoje za prenehanje stavke, so se vrnili praznih rok, saj se je Korošec zdaj še bolj brezobzirno postavil na stališče, da ne bo nobenih pogajanj, dokler se delavci ne bodo vrnili na delo. Neuspešen je bil še zadnji poskus 29. aprila, da bi vlada sprejela delavske zahteve. Železničarji so se vrnili na delo. Stavkali pa so še rudarji do 3. maja.

Tako je bil prvomajski praznik tistega leta eden najbolj žalostnih pri nas. Posledice takratnega delavskega boja, ko so pravzaprav komunisti stopali v prve vrste in so jim socialdemokrati v svojih sindikalnih organizacijah kakor tudi krščanski socialisti in nacionalisti skočili v hrbet v podporo protiljudski oblasti, zlasti deželni vladi (na čelu tedanje vlade je bil klerikalec dr. Janko Brejc) in osrednji vladi, ki si je morala s svojim prometnim ministrom Koroščem (nekateri so ga tedaj imenovali »krvavi minister«) deliti odgovornost za divjaki nastop proti ljudstvu — te posledice so bile izredno pomembne za nadaljnji politični razvoj. To je pripomoglo, da se je poglubil prepad med komunisti in socialdemokrati. Zaradi tega tudi ni bilo nikdar popolnega zedinjenja delavskih strank, tako da so socialdemokrati krošnjariji s svojim »socializmom« desetletji med svetovna vojna kot legalna stranka, medtem ko je komunistična partija bila skoraj ves čas potisnjena v ilegalo, s čimer so bili »ministerialci« nadvse zadovoljni.

Lepo je v Strunjanu...

Kadar sije sonce na strunjski zaliv in se obrežje koplje v sinjem žaru, je človeku toplo in prijetno pri srcu...

Na tem koščku slovenske obale so pred desetimi leti postavili invalidsko okrevališče, ki je v počitniških mesecih zasedeno do poslednjega mesta. Kaj ne bi bilo, saj je tu res lepo. Plaža je na novo zgrajena, opremljena je z žicnato ograjo in s svojo uredenostjo lahko služi za zgled. Več položnih stopnic vodi v morje, kjer se lahko kopajo tudi težki invalidi. Ležalnikov bi bilo lahko več, posebno na pomolu, kjer naj bi rezervirali prostor za težke invalide. Zanimivo jih je opazovati, kako — brez noge ali roke — plavajo prstno ali hrbtno ter uživajo v blagodejni morski kopeli.

Invalidsko okrevališče Strunjan se stalno modernizira. Povečana je kuhinja, razširjena pot proti obali binjših solin in zgrajena je nova terasa. Vse naselje se kopa v zelenju in preživeti tod zasluženi počitek je pravi užitek. V večernih urah lahko gostje gledajo televizijo, lastniki avtomobilov pa odbrzijo po lepi asfaltirani cesti proti Portorožu, Piranu, Izoli, Kopru... Hrana v zavodu je dobra in obilna, postrežba brezhibna in spremljana s pozornim pogledom prizadevnega in neutrudnega upravnika!

JOSIP STRAŠEK

Imeli smo ljudi

Leopold Gams

Dne 5. avgusta so se Ravenčani poslovili od zaslužnega člana ZZZ in glednega delavca v železarni, inženirja metalurške in li-varske stroke Leopolda Gamsa.

Rojen je bil 30. maja 1923 v Slovenski Bistrici. V gimnazijo je hodil v Mursko Soboto, Maribor in v Ljubljano, kjer je obiskoval IV. moško realno gimnazijo. Tam se je že leta 1941 vključil v OF in sodeloval pri raznih akcijah in demonstracijah. Leta 1942 je končal gimnazijo, nato pa se je zaposlil kot ročni delavec na železnici. V NOV je odšel 10. septembra 1943 in že čez dva tedna postal član SKOJ. Bil je v Cankarjevi brigadi, nazadnje je bil administrator v brigadnem štabu in sekretar štabne celice. Leta 1944 so ga poslali v vrhovni štab, v Beogradu je končal prometni tečaj ter postal pomočnik načelnika prometnega odseka I. proletarske divizije.

Po demobilizaciji leta 1945 se je vpisal na ljubljansko univerzo, ko je doštudiral pa se je zaposlil v ravnski železarni. Nazadnje je bil vodja li-varne.

F. Srebotnik

Franc Klančičar

Na pokopališču v Sentlambertu nad Zagorjem ob Savi smo 8. julija letos pokopali Francisa Klančičarja, ki se je rodil pred 68 leti na Kalu pri Sentlambertu. Tam je tudi prevzel majhno posestvo. Ni mogel preživljati številne družine, zato se je zaposlil v rudniku Zagorje.

Ko so okupatorji zaslužili našo domovino, je začel podpirati partizane. Aprila 1944 je postal bорец Kamniško-zasavskega odreda, nato pa so ga poslali v Zidanškovo brigado, kjer je bil intendat. Po vojni se je vrnil v domače kraje in se spet zaposlil v rudniku, kjer je dočkal upokojitve. Napor partizanskega in rudarskega življenja so mu zrahljali zdravje.

Dolga leta je bil član gasilskega društva Senožeti, med domačini je bil priljubljen in spoštovan so ga.

Leopold Režun

Kristina Ozbič

Prav za dan borca je umrla Ozbičeva mama iz Stomaž pri Vrapčah na Krasi.

Bila je mati petih otrok, ki so bili vzgojeni v napredne ljudi. Ovdovela je že pred zadnjo vojno, morala jih je sama preživljati s trdim delom na kmetiji. Že leta 1942 je začela sodelovati s partizani. Januarja 1943 je policija zaprla obe starejši hčerki, starejši sin pa je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Ostala je doma s šestnajstletno hčerko in bolehnim sinom. Toda kljub temu je bila njena hiša zatocišče borcev vse do konca vojne.

Zalostno pa je bilo to, da ni bilo nikogar, ki bi spregovoril ob njenem grobu nekaj poslovnih besed, tudi ZB se je ni spomnila vsaj s šopkom, če že ne z vencem.

Milena Groznik-Zorka

Jože Brežič

Rodil se je pred 58 leti v Starem kotu v sedanjih kočevski občini. Komaj tri leta je bil star, ko je oče odšel v Ameriko in tam izginil za vedno. Komaj osem let staremu mu je umrla še mati, njegova teta. Zato materinskih skrbnih rok ni poznal. Še mlad je moral tudi sam v službo h kočevskim Nemcem. Trda mu je šla, moral je naporno delati za majhen zaslužek. Vse do leta 1941...

Ves čas je ostal zavezanec Slovenec, čeprav je služil nemškimi gospodarjem. Med maja 1942 je postal partizan, bil je med prvimi v brigadi Toneta Tomšiča. Kot četni komisar je bil 1943 hudo ranjen, tako da je ostal invalid. Zato so ga po okrevanju poslali na politično delo med prebivalstvom na Kočevskem.

Po vojni je bil tajnik pri komisiji za agrarno reformo, sodeloval je pri ustanavljanju združenja, bil upravnik ekonomije v Kočevju, sekretar okrajnega odbora ZB in uslužbenec sodišča v Kočevju vse do leta 1962.

Od njega smo se poslovili na kočevskem pokopališču 24. julija letos.

Peter Šobar

Ivan Bajc

Rojen je bil 1925, umrl pa je konec junija v Piranu. Doma je bil s kmetov, že leta 1942 so ga italijanske oblasti čeprav mladoletnika, odgnale od doma. Novembra 1943 je kot osemnajstleten fant postal partizan. Kmalu je postal kurir, nato pa spremljevalec vodilnih tovarišev. Svobodo je dočkal v tiskarni »Slovenija« na Volskem. Že leta 1944 je bil sprejet v KP.

Po vojni je Ivan Bajc služboval v organih državne varnosti. Težka bolezen posledica vojnih naporov, mu je presekala življenje.

Matej Jakopič

Pred kratkim je umrl za posledicami prometne nesreče tovariš Matej Jakopič, oče narodnega heroja Alberta Jakopiča-Kajtimira.

Pokojni je bil rojen leta 1899 v Vodica, v revni kmečki družini. Končal je osnovno šolo v Kamniku in 4 razrede gimnazije v Novem mestu, nato pa je odšel po svetu. Na Koroškem je končal trgovski tečaj in se zaposlil kot uradnik, leta 1911 pa je odšel služiti avstrijsko vojsko. Poleti 1914 se je s celim vodom vdal Rusom, ki so ofirjals A. Hetsod es kjer je delal pri raznih uradih. Med prvimi se je priključil boljševoikom, bil je četni komandir v mednarodnem bataljonu. Po porazu belogardistov je delal v pokrajinski upravi za vojne ujetnike, pa se je z ženo, Rusinjo, vrnil v domovino.

Tu ga niso preveč prijazno gledali. Vseskozi napreden je govoril o dogodkih v Rusiji, se družil z naprednimi ljudmi ter tako sodeloval v pripravah na čas, ki je napočil leta 1941. Služboval je pri državnem monopolu, dokler ga za časa velike krize niso odpustili, potem je bil pri trgovski bolniški blagajni. Leta 1941 se je vključil v OF v Ljubljani ter deloval kot aktivist do aretacije leta 1944. Poslali so ga na prisilno delo na Koroško, od tam pa je kmalu pobegnil ter postal 22. septembra 1944 partizan. Bil je pri Novgradu v 9. korpusu, kot stariši letnik je bil demobiliziran takoj po končani vojni. Potem je nekaj let delal pri ministrstvu za socialno skrbstvo, leta 1949 pa so ga upokojili.

Vsem, ki so ga poznali, bo ostal v trajnem spominu!

AVTOELEKTRO TOLMIN

nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Politični razgledi

Krvnik si umiva roke

Dne 10. junija 1944 so esesovci pridrli v francosko vas Oradour-sur-Glane, ločili moške od žensk in otrok, moške postrelili, ženske in otroke pa zaprli v cerkev in jo zažgali. Iztrebili so okoli šeststo ljudi: v cerkvi je zgorelo 241 žensk in 202 otroka.

Na pokol in požig v Oradourju se je francoska javnost spomnila ob razburjenju, ki je nastalo zaradi obtožbe münchenskega pomožnega škofa Matthiasa Defreggerja, da je kriv eksekucije sedemnajstih talcev v italijanskih Abruzzih v juniju 1914, ter ob novici, da si nekdanji esesovski general Lammerding čedalje očitneje prizadeva, da bi se rehabilitiral. General Lammerding je poveljeval diviziji Das Reich, ki se je »odlikovala« z grozotami v Tullu in Oradourju. Danes je Heinz Bernard Lammerding gradbeni podjetnik v Düsseldorfu.

Ko so se v Brivu zbrali pripadniki odporniških organizacij, so med drugim tudi zahtevali, naj pravosodno in zunanje ministrstvo sproži akcijo pri zahodnonemških oblasteh, da izroče Lammerdinga, ki je bil sicer že trikrat obsojen na smrt v odsotnosti. Svojo zahtevo opirajo na novih ugotovitvah.

Gre predvsem za intervju, ki ga je nekdanji esesovski general imel s francoskima zgodovinarjema Beaujem in Gaubusseaum: januarja letos, v nekem hotelu na Bavarskem. Francoza sta bila presenečena nad videzom 64-letnega »dobrodušnega moža s slabotnim glasom«... Hotela sta vedeti, »kdo je ukazal obešenje v Tullu in zakaj je prišlo do grozotnega pokola v Oradourju«. V knjigi »R 5« sta objavila rezultate preiskave in intervju, komentirati pa besed nekdanjega esesovskega generala nista hotela, češ naj o tem presoja bralec. Pripadniki odporniških organizacij, ki so se zbrali v Brivu, menijo, da sta šla pisca v svoji objektivnosti prav do naivnosti. Nekdanji partizan René Jugie se je tudi udeležil njune ankete in se celo srečal z esesovskim posrednikom. Po tistem, ko je bil sestanek za njim in ko je prebral knjigo »R 5« je v avgustovski številki glasila nekdanjih pripadnikov odpora »La Voix de la Résistance« zapisal: »Škoda, ker pomankanje komentarja daje vtis, kot da je Lammerding popolnoma čist.«

Beau in Gaubusseau sta pa primer brez premislekov objavila življenjski, kot jima ga je povedal Lammerding, in potem zapisala, da je bil Lammerding leta 1944 »neznanec«: »Diplomirani gradbeni inženir, leta 1934 je ustanovil inženirsko šolo v Hörterju...«

Bralec seveda ne ve, da je to bila šola za udarne oddelke SA, da se je Lammerding leta 1931 vpisal v SA, da se je leta 1935 za petnajst let vpisal v SS, da je leta 1940 postal oficir generalštaba, da se je na čelu »Totenkopf« bojeval v Franciji, da ga je Himmler izbral za poveljnika nemških bojov zoper ruske partizane, da mu je pozneje zaupal divizijo Das Reich in da je pomladi 1944 dobil v jugovzhodni Franciji Ritterkreuz, najvišje nemško odlikovanje.

Vsi ti podatki so izšli lani v knjigi znanega raziskovalca in zgodovinarja Jacquesa Delarueja (med drugim tudi avtorja »Zgodovine gestapa«, ki je pred nedavnim izšla pri nas).

Beau in Gaubusseau sta hote ali ne hote spregledala morijo v Tullu in Oradourju in kot nalašč prezrla nova dejstva, na podlagi katerih so lani v francoskem parlamentu lahko obnovili postopek za izročitev na smrt obsojenega Lammerdinga.

Gre za podatke, ki jih je prav tako dobil Delarue in ki zadevajo Lammerdingovo navzočnost v Tullu 9. junija 1944 zjutraj, na dan obešenja, ki ga je organiziral njegov obveščevalni oficir Kowatsch. Obesili so 99 talcev, ki jih je nalovil lokalni šef gestapa Walter. Lammerdingovo navzočnost — sam seveda zanika — potrjujejo besede, ki jih je Kowatsch izrekel prefektu Pierru Trouillu, pričevanje dr. Schmidta (nemškega vojaškega zdravnika), Walterjeva spoved abbéju Jeanu Espinasu (ta ga je preprosil, da je ušlo smrti zadnjih 21 talcev), divizijsko dnevno povelje z datumom 9. junij 1944 ob 12.15 uri, Hotel Moderne, Tulles, in naposled plakat, ki naznanja obešenje »sto dvajset goščarjev ali njihovih pajdašev«.

Na plakatu so bile navedene besede generala Lammerdinga, ki je štiri dni prej napovedal nove povračilne ukrepe: »Za vsakega ranjenega Nemca bodo obešeni trije teroristi, za vsakega ubitega Nemca bo obešeno deset...«

Pisca knjige »R 5« pa sta našla druge priče, po katerih izpovedih naj bi Lammerding prišel v Tulles šele zvečer, po eksekuciji, ki mu je tako rekoč »ušla iz rok«, ker je bil ob radijsko zvezo. Vendar pisca nista mogla najti ne Lammerdingovega zapiska o povračilnih ukrepih, ne divizijskega dnevnega povelja, ki ga po njunem mnenju »ni bilo mogoče izpolniti« zaradi novega povelja armadnega korpusa, ki je prišlo ob šestih popoldne.

Ti dokumenti vendar obstajajo in nekdo jih je celo skušal ponarediti, spremeniti ure, tako da bi bilo dokazano, da generala ni bilo pri eksekuciji. Zato pa res ni mogoče najti domnevne Kowatschovega priznanja v sedmih primerkih o obešenih »goščarjih« v Tullu (šlo je za talce). Prav tako ni najti drugega dokumenta: tistega, ki naj bi ga napisal pokovnik Stadler, poveljnik polka Der Führer. Ta naj bi prosil svojega predstojnika Lammerdinga, naj mu dovoli kaznovati majorja Dickmanna, ker je prekršil navodila in zavrnil Oradour z zemljo samo zato, ker so partizani ugrabili nekega esesovskega oficirja 50 kilometrov stran od vasi.

Na teh »umišljenih dokumentih« sloni vsa Lammerdingova obramba.

21. julija lani so se Lammerding in njegova nekdanja pribočnika sestali, izdelali dokončno verzijo dogodkov, kakršna je objavljena v francoski knjigi »R 5« in ki jo Weidinger ne-nehno izrablja:

»Vse intervencije divizije so bile le reakcija in odgovor na zločine Odpora.« (»Frankfurter Rundschau«, 2. julija 1969) — »Zaporo pred cerkvijo v Oradourju so sestavljali edinole mladi (vpoklicani) Alžajci, medtem ko so Nemci imeli opraviti z eksekucijami in varnostnimi ukrepi. Potemtakem so Francozi na ukaz poglali v smrt ženske in otroke. Kakšna tragedija za Francijo!« (Weidingerjevo pismo pariškemu tedniku »L'Express«, 17. julija 1969) — Upamo, da bo francoska mladina v tem delu dobila natančno predstavo o vlogi Waffen SS.« (Uvod h knjigi o diviziji Das Reich).

Potemtakem naj bi bili Francozi ravno tako kot nemški nacisti odgovorni za pokol v Oradourju. Krvnik si lahko umi roke...

KOMENTATOR

Zadnji komisar Notranjskega odreda

Humbert Gačnik je bil eden komisar Notranjskega odreda. To dolžnost je prevzel 23. februarja 1945. Istega dne je prišel v Notranjski odred tudi Miha Zupančič, ki je postal komandant odreda. Ker se Notranjski odred skupaj s številnimi občani pripravlja na veliko partizansko zborovanje v Sodražici, smo zaprosili tovariša Gačnika za nekaj spominov iz tistih zadnjih mesecev vojne.

Humbert Gačnik je bil eden izmed partizanskih voditeljev, ki je vodil dnevnik. Naj iztgamo samo nekaj drobcev iz tega dnevnika:

13. marec 1945. Bijemo hud boj s sovražnikom v Babnem polju. Okrog 1000 belih in Nemcev sodeluje v boju. Ubiti so bili štirje sovražni vojaki.

»4.3. Tudi ta dan smo bili boje z belimi. Imeli so 5 mrtvih in 2 ranjena. Borba je divjala v kraju Tršče.

»7. marec. Tega dne smo se tolkli z belimi v vaseh Retje in Mali log v Loškem potoku. Imeli so precejšnje izgube: 17 mrtvih in več ranjenih.

29. marca so se borci Notranjskega odreda tolkli z belimi v Loški dolini. Beli so imeli 6 mrtvih in 7 ranjenih.

11. april. Borbe s sovražnikom v Loški dolini. Sovražnik je imel tudi tokrat hude izgube — 20 mrtvih.

Borbe vsak dan. Boji v Loški dolini, Loškem potoku, okrog Prezida, Milanovega vrha, v dolini Čabranke, pa tja proti Beli krajini in okrog Kočevja.

Le redki so dnevi, ko v dnevniku govoriš Gačnika ni zapisano: »na položaju« in »borba z belimi in Nemci.«

Prišel je maj 1945. Odred se je zbral okoli Kočevja. Borci odreda so se tolkli z Nemci in belimi v Gotenci, Grčaricah, Jelen do-ju in drugje. Dne 6. maja je odšel iz Čabra čez Travo, Grčarice, Rakitnico, Ribnico in Velike Lašče proti Ljubljani. Izvojevanje je bila svoboda. Tovariš Gačnik je po vključitvi odreda v I. brigado VDV prevzel dolžnost političnega komisarja te brigade, ki se je potem preimenovala v I. brigado KNOJ. Tudi komandant odreda Zupančič je prevzel odgovorne naloge v navedeni brigadi.

Pa se ozrimo še nazaj na tiste, težke dni vojevanja Notranjskega

odreda v zgodnji spomladi 1945. Nekdanji komisar odreda Gačnik se živo spominja tistih dni: »Nikoli ne bom pozabil na 8. marec 1945. Bilo je v neki vasi pri Babnem polju. Žene in mladina iz Loške doline so lepo pogostile naše borce. S kakšno ljubeznijo

Komisar Humbert Gačnik

so skrbeli ti ljudje za nas! Pa mladina... Zlata je bila vredna. V njej smo imeli dobre obveščevalce. Mladi so nam bili dobri prijatelji in nam pomagali na vsakem koraku. Toliše pozornosti do borcev nisem prej doživel. Sodelovanje z ljudsko oblastjo je bilo zelo tesno. Stiki z ljudstvom so bili res pristni. Vlado je tovarištvo v pravem pomenu besede. Če ne bi bilo take široke podpore ljudi, ne bi imeli takih uspehov, saj so bili boji vsak dan. Vse naše področje je bila ena sama fronta. Operirali smo na izpostavljenem teritoriju, ki je bil za sovražnika zelo pomemben. Toda nismo se umaknili. Nasprotno: sovražnik je končno bitko izgubil. Zmaga je bila naša«

Humbert Gačnik ima danes odgovorno dolžnost v slovenskih sindikatih in je član predsedstva ZS Slovenije. Od tistih vojnih časov se ni nič spremenilo. Do sedaj ima tovariški odnos in razumevalno srce za tiste, ki so potrebni pomoči. Borci in ljudje v krajih, koder se je boril Notranjski odred, so ohranili komisarja tovariša Humberta v lepem spominu. Tovariš Gačnik ima na Notranjskem veliko prijateljev.

K. O.

Dobro je če veste...

Bakterije so drobnoživke, najmanjša živa bitja, nevidna s prostim očesom, vidne le z mikroskopom (drobno-gledom). Bakterije sestojijo iz ene same celice velikosti enega mikrona do nekaj mikronov. Mikron je tisočinka milimetra (0,001 mm). Celica je ovita s celulozno opno. Bakterija je po obliki podobna žogici, paličici ali konici. Bakterije se množijo z razdeljevanjem na dve novi celici. Razmnoževanje je zelo naglo. Če vzamemo za primer bakterijo, razsežno: 3,5 krat 0,6 mikrona, ter upoštevamo okolnost, da pride do razdelitve vsake celice vsakih dvajset minut, bi se lahko samo ena bakterija v enem tednu — le teoretično! — tako neznansko razmnožila, da bi bila njena masa enaka masi zemeljske krogle. To se, seveda, ne more zgoditi, ker mnogi vzroki preprečujejo razmnoževanje oziroma razdeljevanje bakterij. Bakterije se hranijo z vsrkavanjem rednih snovi iz raztopine in sicer s posredovanjem celične opne. Samo prav malo bakterij se hrani podobno kakor druge rastline, ki sintetizirajo organsko snov iz vode in ogljikov dioksida iz zraka. Večina bakterij uporablja že narejeno organsko hrano, bodisi iz ostankov rastlin in živali v naravi, bodisi takó, da se hranijo na račun žrtve, t. j. na račun drugih rastlin, živali, človeka kot — zajedavci.

Rastlinske bolezni povzročajo poljedelstvu velikansko škodo. Za »normalno« izgubo, ki jo rastlinske bolezni povzročajo poljedelstvu, se štejejo 10- do 15-odstotne izgube. Dogaja se tudi, in ne tako neredko, da se poljedelski pridelki zaradi rastlinskih bolezni zmanjšajo za 50 odstotkov, kdaj pa kdaj se primeri, da se pridelki zmanjšajo celo za 90 odstotkov in še več.

Zobe lahko negujemo, ne da bi uporabljali kemična sredstva, z uživanjem presnega sadja, zlasti še jabolka. Z grizenjem (žvečenjem) jabolka se z zob odstranjujejo ostanki jedil, ki ustvarjajo podlago za razvoj bakterij. Hkrati se z grizenjem jabolka krepijo dlesne. V jabolku je kislina, ki do neke meje razkroja zobni kamen in preprečuje razmnoževanje klic v ustni votlini. Jabolko ima poleg tega precej vitaminov (razen vitamina C) in fosfatov. Ti slednji pomenijo, kakor je znano, glavni dejavniki dentina, osnovne tvari, iz katere sestojijo zobje.

Kako dolgo ostane mleko sveže? Mleko v steklenici ali kako drugače paketicirano je užito največ en dan, če stoji v sobi, kjer znaša toplota 20° C, dva dni, če znaša toplota 15° C, teden ni pa, če znaša toplota 5 do največ 7° C. Mleko v hladilniku, kjer znaša temperatura po navadi od 1 do 4° C pod ničlo, pa je užito približno 14 dni.

Slovenski kvislingi

Dne 21. avgusta 1946 se je začela pred vojaškim sodiščem IV. armade v Ljubljani razprava proti skupini vojnih zločincev in sodelavcev okupatorja z obtoženim Leonom Rupnikom na čelu. Razprava je bila javna, na Taboru, v navzočnosti številnih poslušalcev, domačih in tujih novinarjev, delavcev, kmetov, žensk, mladincev, invalidov, borcev in oficirjev iz vseh krajev Slovenije.

Danes, po 23 letih, je še vedno živ spomin na mračno sliko izdajalskih sil, ki so hoteli po vsi sili preprečiti vstajo našega ljudstva in herojsko borbo ljudskih množic proti okupatorju. Sodim, da je epilog drame razgrnil pred ljudskim sodiščem le del vsega gorja, ki so ga prizadejali slovenskemu narodu obtoženci, odgovorni za številne zločine okupatorjev in domačih izdajalcev, katerih posledice še danes niso odpravljene in v naši zgodovini ne bodo nikoli pozabljene.

Cepprav so bili na zatožni klopi le nekateri akterji izdajalske protiljudske klike, je razprava razkrila vso izdajalsko reakcijo bivše Jugoslavije, katere cilj je bil, da si med vojno zagotove in utrdijo oblast. Zato so si prizadevali z vsemi sredstvi uničiti OF in KP ter zatreti narodnoosvobodilno gibanje.

V tej protiljudski zaroti si je reakcija že pred izbruhom vojne,

meseca marca 1941, razdelila vloge za primer zmage enega ali drugega svetovnega tabora. Slovenski del stranke JFZ je poslal svojega predstavnika v London za primer, da bi zmagale velesile, drugi del z Natlačenom pa je ostal doma, da bi sodeloval z okupatorjem v primeru zmage osi Rim—Berlin. Dejansko ta politika očuvanja in grabitve oblasti za vsako ceno ni bila nova politika, temveč je bila le nadaljevanje dotedanje politike protiljudske reakcije iz predvojne Jugoslavije. Med narodno osvobodilnim bojem pa jim ta pretkana politika ni pomagala, ker je naše ljudstvo, strnjeno okrog OF slovenskega naroda in njene avantgarde KP, do golega razkrinkalo to protiljudsko delovanje in kolaboracijo z okupatorjem ter privelo narodno osvobodilno borbo do končne zmage.

Največja nesreča ne samo za slovenski narod, temveč za vse jugoslovanske narode je bila prav

izdaja svojih lastnih narodov in iskanje pomoči pri sovražniku. Ta izdaja je bila toliko bolj nizkotna, ker so fašistični osvajački iskali pri vseh okupiranih narodih pomagace, hlapce, agente in kvislinge, da bi si laže podredili dežele. Kvisling je zato postal sinonim za izdajalca ne le za Norveško, temveč za vse narode, kjer je bil osvobodilni boj razvit in kjer so se pojavili ljudje, ki so za ceno svojih nizkotnih nagibov sodelovali s fašističnim okupatorjem v zaslužnjemanju lastnega naroda. Maršal Petain, Jan Antonescu, Josef Tisa, Pierre Laval, Draža Mihailović, Nedić, Pavelić in drugi so imena, ki jih narodi izgovarjajo s kletvijo. V tej borbi na življenje in smrt slovenski izdajalci niso izbirali sredstev in je zato boj slovenskega ljudstva za svobodo bil mnogo težji, saj so se v sklopu okupacijskih oboroženih sil in terorističnih organizacij borile izdajalske formacije vseh vrst tako imenovane bele in plave garde (vaške straže, MVAC, črna roka, četniki Draže Mihailovića, policija, slovensko domobranstvo in drugi). Pri vsem tem je deloval del klera s škodo

Nadaljevanje na 12. strani

Okrogle in oglate

Sožitje... Milka Stojanović in Olivera Vučo premišljata o možnosti skupnega umetniškega zabavnega koncerta, na katerem bi, kajpada, Milka pela operne napeve, Olivera pa popevke zabavne vrste. Vprašanje je le, pravita, ali jima bo uspelo zediniti občinstvo: ljubitelje resne in ljubitelje zabavne glasbe. Rajši ne, ker bi si utegnili ljubitelji te ali druge vrste umetnosti pokvariti svoj okus!

O ljudeh, ki nimajo časa... Nemški članek Kasper je napisal: »Kdor ne ve, kaj naj napravi s časom, se ponavadi pritožuje, da nima časa...«

Stara navada, železna srjaca... Znan igralec Mira Stupica je ob neki priložnosti vprašala Evo Ras, zakaj daje vsakovrstne izjave, ko je drugače tako čustvena ženska in skromna igralca. Eva ji je odgovorila: »Kriv je moj mož Ras. On me je na početku navadil, da sem vse mogoče čakala, zdaj pa mi je to prišlo v navado.«

Ustrezna primerjava. V Münchenskem časniku »Süddeutsche Zeitung« je bil objavljen članek o vsakdanjem življenju sodobnega človeka. Članek je po nazoril neko svojo misel s tole pripodobo: »Premagovanja vsakdanjega življenja brez avtomobila si danes prav tako ne moremo zamisliti, kakor si ne moremo zamisliti poteka francoske revolucije brez giljotine.«

Samo en de Gaulle je! Na protirežimski demonstraciji v španskem kraju Estella so demonstranti v zboru zlogovali: »Franco, zgleduj se po — de Gaulle!« De Gaulle je, kakor je znano, odstopil.

Wilson se spreobrača v pobožnjaka... Britanski premier Harold Wilson je, zanikajoč govorice o vnovičnem razvrtnem funtu sterlinga, ironično menil: »Funt je bil že tolikokrat oznanjen za pokojnega, da sem začel verovati v onostransko življenje...«

Dinamična igračka... Znan grški igralec Melina Merkuri, ki živi v Ameriki, se žolčno bojuje zoper diktatorski grški režim. V nekem intervjuju je rekel: »Kadar pravim, da sem za akcijo, mislim na dinamično akcijo. Kadar pravim: dinamično akcijo, mislim na akcijo z dinamitom!«

Po toči zvoniti... Neki francoski filmski režiser je dejal v intervjuju urednici časopisa »Ona«: »Najprej se kesamo zaradi grehov, ki jih delamo, pozneje pa se prav posebno kesamo zaradi tistih grehov, ki bi jih bili lahko, ki pa jih nismo storili.«

Primereno vprašanje... Pirotska »Sloboda« je nedavno objavila zapisek tele vsebine: Na nedavni seji novoizvoljene občinske skupščine je neki govornik dejal: »V naši občini se več kot 60 odstotkov prebivalcev ukvarja s problemi poljedelstva...« »In kdo delu zatorej v poljedelstvu?« je nato bolj uho in boječe vprašal neki nov odbornik.

Brezposelnost po jugoslovansko... V niškem zavodu za zaposlovanje je prijavljenih 2.900 nevalificiranih nezaposlenih delavcev. Ko je nedavno Poljedelska zadruga v Nišu zaprosila pri pomladanski setvi, se jih je zglasilo samo — deset. Niške »Narodne novine« si takole razlagajo ta pojav: »Kar normalno! Večina teh ljudi je zbežala z vasi pred spomladansko setvijo, zdaj pa naj bi se lotili enakega dela in to pri mestni poljedelski zadrugi!« Bilo bi preneumno, prav za res!

Diskriminacija... Neki vzgojitelj zrenjaninskega Doma za moško in žensko mladino so se prav posebno odlikovali v prizadevanju za higieno pri svojih gojencih. Niso nekako prav zaupali deklicam, da se do podrobnosti natančno okopijejo, ter so zahtevali, da se okopijejo pred njimi. Dekom pa so zaupali, ker so le-ti, zdi se, že od narave obdarjeni z ljubeznijo do umivanja.

Studentska menza v Kragujevcu. Več kragujevskih študentov je na hrani v restavraciji Rudnik in celo v hotelu Dubrovnik. Ali ni v Kragujevcu studentske menze? Nemara pa je tam hrana neokusna? Ne, ne prvo ne drugo, pač pa tole tretje: v študentski menzi je hrana dražja ko v restavraciji Rudnik in v hotelu Dubrovnik.

Domači pisatelj je — po definiciji pisatelja Mladena Oljace — »mučenik s slajno — perspektivo.«

PRED 30 LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Razkosanje Poljske

Na hitri nemški manever so Poljaki odgovorili z razpostavitvijo vse svoje vojske vzdolž meje, ne da bi obdržali v notranjosti potrebno rezervo. To je bila usodna napaka. Gotovo je, da so precejevali svojo moč, razen tega pa kaže, da so računali na francosko pomoč. Na podlagi tajnega sporazuma iz istega leta bi Francija morala v teku dveh tednov napasti Siegfriedovo obrambno črto in bombardirati notranjost Nemčije. Vendar se Francija ni zganila. Poljska vojska se je morala upirati sama, njena oborožitev pa je izvirala še iz leta 1918.

Takole je Churchill opisal stanje na Poljskem:

»Trideset poljskih divizij se je moralo upirati skoraj dvakrat številnejšemu sovražniku na izredno raztegnjenem bojišču in brez pomoči v zaledju. Toda njihova šibkost ni bila samo številčna. Poljsko topništvo je bilo ničevno v primerjavi z nemškim. Ena sama oklopna brigada se je upirala devetim oklopnim divizijam. Borili so se junaško, toda zaman. Z meje so se morale umakniti vse poljske armade razen poznanske skupine, ki je bila obkoljena. Nemška 10. armada je pri Lodzu prerežala na dvoje tamkajšnjo armadno skupino. Polovica te vojske se je umaknila na vzhod k Radowu, druga pa proti severu. Praznino sta hitro zapolnili dve nemški oklopni diviziji, ki sta udarili proti Varšavi... Samo na severnem bojišču so se Poljaki uspešno upirali nemški 3. armadi. Vendar so se morali tudi tam umakniti na reko Narew, kjer je nastala edina pomembnejša obrambna črta.«

V teku enega samega tedna je bila zapečaten usoda Poljske. Na dan 8. septembra so von Klugejeve predstraže pridrle do predmestja Varšave.

S SULICAMI PROTI TANKOM...

Najhuje so bile borbe okrog Gdanska. Nemška šolska ladja oz. križarka »Schleswig-Holstein«, ki je prispela v pristanišče 25. avgu-

sta na »vljudnostni obiski«, je 1. septembra obstreljevala utrbe z vsemi svojimi topovi, hkrati pa je kopenska vojska planila na Poljake in jih po hudih bojih razorožila. Posebno hudi so bili boji okrog poštne palače, na žalost pa je bil ves trud branilcev zaman. Nacistični gaulajter Forster je kmalu zatem razglasil vrnitev mesta k nemškemu rajhu. Odločilen udarec branilcem koridorja so zadali tanki generala Guderiana. Njegove enote so napredovale s hitrostjo osemdeset kilometrov na dan, tako da ni bilo časa organizirati obrambne linije. Poljaki so jih poskušali zaustaviti s konjeniško »pomorjansko brigado«. To je bil verjetno najbolj junaški dogodek v vsem »blitzkriegu«, vendar nesmisel. Konjeniki s sulicami in sabljami se niso mogli upirati tankom in mitraljezom. Lahko si mislimo, kako strašno klanje je bilo to. Bitke za koridor je bilo konec 4. septembra. Obe armadi, 3. in 4., sta se srečali ob Visli in začeli prodirati proti Varšavi. Von Litzstova 14. armada je z juga prodirala proti Krakowu, ki je padel 6. septembra. Ob tem je prodirala naprej k Lublinu in Brest-Litovsku. Še isto noč se je poljska vlada umaknila v Lublin. Na dan 8. septembra je 4. armada dosegla Varšavo. Kazalo je, da bo mesto padlo v nekaj urah. Nemci so v vojnem poročilu zmagoslavno izjavili: »Ob 17.15 so nemške oklopne enote prišle v Varšavo.« Nacistični in fašistični časopisi so že prinašali podrobne opise o varšavski zmagi. Tedaj pa se je zgodilo nekaj, kar je zanimalo resničnost dogodkov.

Poveljnik obrambnih enot v Varšavi, general Czuma, je sklenil, da se bo upiral do zadnjega moža. Že naslednjega dne, 9. septembra so Nemci morali priznati, da so Poljaki z vsemi topovi udarili po njih iz vzhodnega dela mesta. Junaško poljsko ljudstvo se ni hotelo vdati nacistom. Hitler se je razjezil in ukazal pospešiti zasedbo Poljske. V času od 9. do 17. septembra sta 14. in 3. armada

Nemški vojaki si ogledajo razbiteno poljsko orožje

z juga in s severa pritiskali z vso silo in zaprli klesče onkraj Visle. Nato so divizije 10. armade pod vodstvom generala Reichenaua iz sredine pritiskale na Varšavo.

Komandant obrambnih enot v okolici Poznania, general Kutrzeba, se je junaško uprl 10. armadi, kateri je hotel zavreti prodiranje k Varšavi. Udaril je na njeno južno krilo. V taktičnem pogledu je dosegel lep uspeh, saj je Reichenau moral poklicati na pomoč armadni zbor generala von Klugeja. Kljub intervenciji nacističnega letalstva in kljub izčrpano-

sti so se Poljaki hrabro borili do konca.

Tudi v okolici Varšave odpora še ni bilo konec. Dne 16. septembra so nemški odposlanci prišli zahtevati takojšnjo vdačo, toda Poljaki niso popustili. Na nebu Varšave so se tedaj pojavili nemški bombniki. Naslednjega dne je general von Brauchitsch naznanil svetu. »Poljska vojska je uničena in vojni operacij je konec.«

POTEM SO PRITISNILI SE SOVJETI...

Vendar za Poljake borbe še ni bilo konec. Dne 17. septembra zjutraj je na preostali del njihovega narodnega ozemlja vdrila sovjetska vojska. To se je zgodilo na podlagi tajnega protokola, ki sta ga bila podpisala Ribbentrop in Molotov. Tisto noč so poljskega veleposlanika poklicali v Kremelj in mu izročili naslednjo noto: »Vlada Sovjetske zveze ne more dopuščati, da bi Ukrajinci in beloruski bratje na ozemlju Poljske ostali brez zaščite. Zato je ukazala vrhovnemu poveljstvu Rdeče armade, naj prekorači mejo.«

Poljska vojska je bila v razsulu in Rdeči armadi je bilo lahko opraviti posel. Rusi so izdali naslednje vojno poročilo:

»V jutranjih urah na dan 17. septembra je sovjetska vojska prestopila zahodno mejo med Dvino in Dnjeprom. Naletela je na šibak odpor poljske vojske. Zasedla je mesto Gleboike, železniško križišče Malodeczno in mesto Volozyn. V Ukrajini je zasedla Rowne, Dubno, Zbaraz, Tarnopol in Kolomejo. Sovjetsko letalstvo je sestrelilo sedem poljskih lovcev. Povsod je prebivalstvo z navdušenjem pozdravljalo prihod sovjetskih čet.« (No, po istih virih sodeč, bi lahko rekli, da so jih navdušeno pozdravljali tudi na Češkem avgusta lani).

Se nadaljuje

Slovenski kvislingi

Nadaljevanje z 11. strani

fom na čelu, ki se je udinjal okupatorju. Tako je škofjski dvor tedaj postal center zbiranja izdajalskega delovanja kvisliških elementov v Sloveniji. Sam škof je 22. aprila 1941 obiskal fašističnega visokega komisarja in mu izročil pozdrave vse duhovščine iz ozemlja, zasedenega po italijanskih četah, zagotavljač mu popolno sodelovanje duhovščine s fašistično Italijo.

Klerofašistični časopis »Slovenec« je dne 6. maja 1941 takole priobčil vdanostno izjavo, ki jo je škof poslal Mussoliniju:

»Duce! Zvedeli smo z velikim veseljem, da je slovensko ozemlje, zasedeno po italijanski vojski, vključeno v italijansko kraljestvo. Prostom Vas, da sprejmete najglobljo zahvalo vse duhovščine tega ozemlja zaradi širokogrudne in skrbne ureditve, ki ste jo poklonili slovenskemu prebivalstvu. Sprejmite tudi DUCE, izraze naše brezpogojne vdanosti in sodelovanja. Hkrati prosim, naj božji blagoslov pride na Vaše delo, nad ves italijanski narod ter nad slovensko ljudstvo, ki bo pod okriljem Rimskega imperija lahko živelo in se razvijalo.«

Nacisti in fašisti so potrebovali zanesljive izdajalce, ki bi slepo izpolnjevali njihova povelja, in eden od teh je bil Rupnik Leon, general bivše jugoslovanske vojske, ljubljanski župan pod italijansko okupacijo in šef civilne uprave pod nemško okupacijo. Skupno z ostalimi kvislingi je nastopal kot predstavnik združene slovenske protiljudske klike, ki je soglašala z njegovim programom in ga podpirala. Sam je priznal, da je bil že od mladih

nog nemško orientiran in da je izdal Jugoslavijo še pred kapitulacijo jugoslovanske vojske. Ko je NOV razoroževala okupatorske tolpe in jih podila s slovenskega ozemlja, je ta poraz zadel tudi njihove izdajalske hlapce. Njihov poraz in uničenje v Grčaricah in na Turjaku je zapečatil njihovo nezmožnost, podlost in brezupnost, kljub najostudnejšim zločinom in umorom, ki so jih zagrešili. Sv. Urh, Barje, Kozlarjeva gošča in številni drugi kraji v Sloveniji so bili prizorišča teh strašnih zločinov.

Brezobzirno zatiranje vseh zavednih Slovencev je opravljala policija v službi šefa ljubljanske policije Hacin. S svojo takojmenovano politično policijo je delil zapornike v tajne in netajne; tajni priporniki so navadno izginiti brez sledu.

Na procesu je bil tudi Ervin Rösener, član nacistične stranke višji SS in policijski vodja v takoj imenovanem »obrambnem področju XVIII«, kamor so Nemci vključili tudi del Slovenije in kasneje po italijanski kapitulaciji tudi tako imenovano Ljubljansko pokrajino.

Rösener je načeloval formaciji SS, redarstveni policiji, varnostni policiji in obveščevalni službi. S tem oboroženim in vohunskim aparatom je izvajal uničevalno nasilje. Hitlerjev nalog »napraviti mi deželo nemško« je Rösener v praksi izvajal z množičnimi preseljevanji, deportacijami, streljanjem talcev, odgoni v koncentracijska taborišča, mučenji v gestapovskih zaporih. S tem je nameraval čimprej uničiti slovensko ljudstvo in zbrisati Slovenijo z zemljevida Evrope. Ogromno Slovencev je bilo odgna-

nih v Srbijo in Hrvatsko, njihova imovina pa zaplenjena. Ob Savi in Sotli je bilo več kot 60 tisoč kmečkih prebivalcev razlaščenih, sami pa so bili izgnani v zloglasna nemška taborišča. Izvajal je množično streljanje talcev, razglašeno o usmrtnih kraji na javno objavljali. Živo so nam v spominu kraji, kjer so se vršila ta grozodejstva in kjer so padali talci Begunje, Celje, Maribor, Draga, Frankolovo in mnoga druga številna mesta hranijo dokaze o teh zločinostvih, čeprav je nacistem poskušal nekatera naselja izravnati z zemljo.

Dovolj je bilo zločinov, dovolj je preteklo nedolžne slovenske krvi. Ta svoboda se ni snovala za zeleno mizo in nam je ni nihče poklonil. Spočetka je bila v mukah, trpljenju, solzah in krvi delovnih ljudi, ki so branili sebe, svoj rod, svojo čast. Njenemu rojstvu niso kumovali »buržuji in politikanti«, botrovali so ji stotisoči preprostih ljudi, ki jim je lakota zevala z udratih lic in ki jim je trpljenje zarezalo gube v ponosna čela.

Razprava je pokazala na kvislinge in odgovorila vsem tistim, ki so šli skozi Rab in Gonars, Dachau in Mauthausen ter skozi Hacinovo policijo in prisilna dela. Z grozo se spominjajo teh zločinov še po 23 letih sorodniki ustrlejenih talcev v Begunjah in Gramozni jami ter vsi tisti, katerih domovi so bili razrušeni in uničeni.

Novo pokolenje raste v svobodi, ki je plod borbe njihovih očetov in mater. Za takšno svobodo je vredno živeti. Zato skupno delajmo za nadaljnjo rast in razcvet naše družbene skupnosti!

D. V.

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Boreca«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Fisk in klišej CGP »DELO«, Ljubljana — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par Za tuzemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritrilje, p. predal 598-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo